

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**ОПТИМІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З НАЦІОНАЛЬНО-
КУЛЬТУРНИМИ СПІЛЬНОТАМИ У РЕГІОНІ**

Виконала: магістрантка 2-го курсу, групи 8.2819-з
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»
освітньо-професійної програми «Публічне
управління та адміністрування»
О.О. Фоміна

Керівник: доцент кафедри соціальної філософії та
управління,
доцент, к.філос.н. Маліновська О.С.

Рецензент: доцент кафедри соціальної філософії та
управління,
доцент, к.філос.н. Маловічко О.В.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної
філософії та управління

_____ Т.І.Бутченко
« _____ » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

_____ Фоміній Ользі Олександрівні _____

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Оптимізація розвитку взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні
керівник роботи Маліновська Ольга Станіславівна, к.філос.н., доцент,
затверджені наказом ЗНУ від «25» травня 2020 року № 606-с
2. Строк подання студентом роботи 4 грудня 2020 року
3. Вихідні дані до роботи Афанасьєва Л. Міжкультурна компетентність як стратегема демократичного розвитку поліетнічної міської громади. Українознавчий альманах. 2017. Випуск 20. С. 62-66.; Етнічний вимір соціоструктурних перетворень / В. Б. Фадєєв, Г. Ю. Носова, В. В. Багінський, Б. В. Попов. Київ, 2016. 248 с.; Котигоренко В. О., Панчук М. І. Проблеми термінології законодавства, що регулює етнонаціональні відносини в Україні. Український соціум. 2020. № 1 (72). С. 9-40.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати стан наукової розробки проблеми взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами. 2. Уточнити основні поняття дослідження: «національно-культурні спільноти», «органи місцевого самоврядування», «регіон» тощо. 3. Визначити принципи та методи дослідження. 4. Охарактеризувати законодавчу і нормативно-правову базу взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами в регіоні. 5. Визначити механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні. 6. Проаналізувати взаємодію органів місцевого самоврядування з національно-культурними

спільнотами (на прикладі Мелітопольської міськради Запорізької області та її виконавчого комітету). 7. Обґрунтувати шляхи оптимізації розвитку взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Маліновська О.С., доцент кафедри соціальної філософії та управління	25.05.2020	25.05.2020
Розділ 2	Маліновська О.С., доцент кафедри соціальної філософії та управління	26.06.2020	26.06.2020
Розділ 3	Маліновська О.С., доцент кафедри соціальної філософії та управління	03.10.2020	03.10.2020

7. Дата видачі завдання 25 травня 2020 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень – квітень 2020	виконано
2.	Бібліографічний пошук	Травень 2020	виконано
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2020	виконано
4.	I розділ	Червень 2020	виконано
5.	II розділ	Липень – серпень 2020	виконано
6.	III розділ	Жовтень – листопад 2020	виконано
7.	Систематизація висновків	Листопад 2020	виконано
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2020	виконано

Студент _____ О.О. Фоміна

Керівник роботи _____ О.С. Маліновська

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.В. Заїка

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 89 сторінок, 85 позицій у списку літератури, 2 додатків.

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ СПІЛЬНОТИ, НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ, МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ, ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, РЕГІОН, ВЗАЄМОДІЯ

Мета дослідження: вивчення особливостей взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні на предмет визначення шляхів оптимізації її розвитку.

Об'єкт дослідження: діяльність органів місцевого самоврядування.

Предмет дослідження: взаємодія органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, структурно-функціональний, аналіз статистичних даних, документів

Гіпотеза: перспективним у взаємодії органів місцевого самоврядування та національно-культурних спільнот вбачається впровадження й дотримання принципу інтеркультурності.

Висновки: 1. Взаємодія органів місцевого самоврядування та національно-культурних спільнот повинна ґрунтуватись на партнерському підході.

2. Подолання негативних явищ у сфері етнонаціональних відносин, громадянська інтеграція та консолідація усіх складових українського поліетнічного, полікультурного, поліконфесійного соціуму на ґрунті та довкола спільних інтересів, цілей і цінностей вимагають від Української держави дієвої етнонаціональної політики.

3. Принцип інтеркультурності обстоює дійове й активне сприяння розвитку: поваги до несхожості; використання будь-якої можливості залучення людей різних культур, мови та віри; зниження ризиків і можливостей розшарування за політичними ознаками; встановлення нових навичок культурних взаємин у різноманітних видах суспільних практик.

SUMMARY

Diploma thesis consists of 95 pages, 85 literature sources.

NATIONAL AND CULTURAL COMMUNITIES, LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES, REGION, COOPERATION

Research purpose is to study of peculiarities of interaction of local self-government bodies with national-cultural communities in the region in order to determine ways to optimize its development.

Research object is activities of local governments

Research subject is interaction of local governments with national and cultural communities.

Research methods are analysis, synthesis, induction, deduction, structural-functional, statistical data analysis.

Research hypothesis is the introduction and observance of the principle of interculturalism is considered to be promising in the interaction of local self-government bodies and national-cultural communities

Conclusions: 1. Interaction between local governments and national-cultural communities should be based on a partnership approach

2. Overcoming negative phenomena in the field of ethno-national relations, civic integration and consolidation of all components of the Ukrainian polyethnic, multicultural, multi-confessional society on the basis of and around common interests, goals and values require an effective ethno-national policy from the Ukrainian state.

3. The principle of interculturality advocates effective and active promotion of development: respect for dissimilarity; use any opportunity to involve people of different cultures, languages and faiths; reducing the risks and opportunities for political stratification; establishing new skills of cultural relations in various types of social practices.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМИ СПІЛЬНОТАМИ У РЕГІОНІ.....	9
1.1. Стан наукової розробки проблеми взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні.....	9
1.2. Уточнення основних понять дослідження: «національно-культурні спільноти», «органи місцевого самоврядування», «регіон» тощо.....	16
1.3. Принципи та методи дослідження.....	24
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМИ СПІЛЬНОТАМИ У РЕГІОНІ.....	32
2.1. Законодавча і нормативно-правова база взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами в регіоні.....	32
2.2. Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні.....	44
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМИ СПІЛЬНОТАМИ У РЕГІОНІ.....	56
3.1. Аналіз взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами (на прикладі Мелітопольської міськради Запорізької області та її виконавчого комітету).....	56
3.2. Шляхи оптимізації розвитку взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні.....	76
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	86
ДОДАТКИ.....	96

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сьогодні в Україні існує нагальна потреба в оптимізації процесу взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями національних меншин, реалізації різноманітних ініціатив, спрямованих на інтеграцію представників різних національних меншин у соціально-політичне і культурне життя країни. Внаслідок цього для органів місцевого самоврядування важливо мати чітке уявлення та достовірну інформацію щодо регіональних інтересів і потреб, зумовлених насамперед економічними, культурними, релігійно-конфесійними та психологічними відмінностями, що є поміж різними регіонами України.

З метою координації діяльності у цьому напрямі утворюються при органах влади спеціальні консультативно-дорадчі структури за участю представників національних меншин, науковців, активістів громадських організацій, працівників засобів масової інформації. Це дозволяє здійснювати реальний вплив на ситуацію в окремому регіоні або державі загалом через забезпечення представництва інтересів національних спільнот в органах законодавчої влади та місцевого самоврядування, а також здобуття політичних важелів впливу.

Проблемна ситуація полягає у тому, що Україна була й залишається державою з поліетнічним складом населення і полікультурним простором, на якому присутні, слабнуть (міцніють), розвиваються, взаємодіють, дифундують і водночас конкурують відмінні культурні традиції й етнічні ідентичності. Разом з етноукраїнською більшістю громадянський загал країни уособлюють гагаузи, білоруси, болгары, вірмени, греки, грузини, євреї, кримські татари, молдовани, поляки, роми, росіяни, румуни, угорці та особи інших національностей. Не в усіх регіонах і місцевостях домінують власне українські традиції. При цьому територіальні етнокультурні та етнодемографічні відмінності накладаються на територіальні диспропорції економічного розвитку, зайнятості та розмірів оплати праці економічно активного населення.

Певні групи, політичні сили використовують таку ситуацію для формування «власної» соціально-електоральної бази як ресурсу утримання у владі або здобуття влади на центральному, регіональних і місцевих рівнях. Вони досягають цього різними способами, у тому числі провокуванням напруженості у відносинах між громадянами, які живуть у регіонах з різними соціально-економічними умовами та мають різні етнокультурні, релігійні й інші переваги, а також між громадянами і чинною владою.

Специфіка досліджень та наукових розробок у сфері взаємодії органів місцевого самоврядування та національних меншин полягає у тому, що найбільше напрацювань у цьому напрямку зроблено в аспекті функціонування органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, діяльності громадських об'єднань національних меншин.

Серед українських дослідників, які вивчали основні форми та практичну реалізацію взаємодії органів місцевого самоврядування з національними меншинами доцільно виділити таких, як: В. Андріяш, О. Березовський, М. Голованова, Л. Ляпіна, Л. Лойко, В. Омельчук, Ю. Тищенко.

Основними напрямками досліджень зазначених вчених є політична участь представників національних меншин на місцевому рівні та співпраця органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями національних меншин. Водночас подальшого поглибленого теоретичного дослідження потребує процес взаємодії органів місцевого самоврядування з національними меншинами, особливо питання наявності необхідних умов, наявних ресурсів та форм взаємодії, що підкреслює актуальність обраної теми.

Об'єктом дослідження виступає діяльність органів місцевого самоврядування.

Предмет дослідження – взаємодія органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами.

Метою дослідження є вивчення особливостей взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні на предмет визначення шляхів оптимізації її розвитку.

Відповідно до мети визначено *завдання* дослідження:

- проаналізувати стан наукової розробки проблеми взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами;
- уточнити основні поняття дослідження: «національно-культурні спільноти», «органи місцевого самоврядування», «регіон» тощо;
- визначити принципи та методи дослідження;
- охарактеризувати законодавчу і нормативно-правову базу взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами в регіоні;
- визначити механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні;
- проаналізувати взаємодію органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами (на прикладі Мелітопольської міськради Запорізької області та її виконавчого комітету);
- обґрунтувати шляхи оптимізації розвитку взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що підвищення ефективності взаємодії з національно-культурними спільнотами прямо пов'язане з розвитком і розширенням поля публічної політики, з формуванням відкритого інформаційного простору щодо суті і результатів діяльності цих структур та щодо рішень органів місцевого самоврядування, прийнятих на основі пропонованих громадськістю рекомендацій.

Апробація роботи. Результати дослідження було представлено у працях наукового (збірник «Молодий вчений») та науково-публіцистичного характеру («Мелітопольський краєзнавчий вісник»); на науково-практичній конференції «Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком» (м. Дніпро, листопад 2020 р.); на науково-методичних заходах з досліджуваної проблематики (зокрема, на семінарі «Вивчення законодавства ЄС, національних законодавчих актів та найкращих практик розвитку та підтримки культурних та креативних індустрій» (вересень 2018р., м. Київ) за ініціативи Мін-ва культури України; на

тренінгу «Молодіжна політика мультикультурності та етнічного розмаїття (грудень 2018р., м. Київ); зустрічі з розробки комунікаційної стратегії для національних меншин у Запорізькій області (грудень 2019, лютий 2020), тренінги в рамках міжконтинентального проєкту «Впровадження та залучення культурного різноманіття на міжнародному рівні», за підтримки Програми Ради Європи «Інтеркультурні міста» (ІСС) (жовтень 2020, тощо) та багатьох інших.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМИ СПІЛЬНОТАМИ У РЕГІОНІ

1.1. Стан наукової розробки проблеми взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні

Вивчення сучасного стану взаємовідносин органів місцевої влади з національно-культурними спільнотами в Україні свідчить про необхідність пошуку нових форм таких відносин, які б відповідали як вимогам сьогодення, так і завданням, які пов'язані із співпрацею влади і громадянського суспільства. Існує актуальна потреба у вивченні та аналізі проведених наукових досліджень особливостей національно-культурних спільнот, функціонування громадських організацій та їх співпраці з органами місцевого самоврядування.

Аналіз наукової літератури за темою нашого магістерського дослідження, яка стосується взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами, передбачає розгляд декількох тематичних блоків.

У першу чергу, це стосується досліджень, присвячених аналізу діяльності органів місцевого самоврядування та взаємовідносин між органами місцевого самоврядування і громадськими організаціями.

У закордонній науці дослідження процесів взаємодії громадських організацій з органами влади на регіональному та місцевому рівнях має сталу традицію. Вчені із США здебільшого опиралися на емпіричні дослідження, європейці ж займалися передусім теоретичними розробками [73].

Зокрема проблему взаємодії громадських організацій з органами місцевого самоврядування піднімали у своїх працях такі відомі західні дослідники, як Б. Андерсон, Р. Брюбейкер, Е. Вілсон, Е. Гелнер, В. Кимлічка, С.Ліпсет, С. Роккан, Е. Сміт, Д. Шварцмантель та ін.

Більш широке розуміння участі громадських організацій у політиці місцевого рівня зустрічається в американській дослідницькій літературі. Тут підкреслюється, що участь громадян у прийнятті рішень місцевого значення реалізується через колективну діяльність з досягнення спільного соціально значимого результату. При цьому держава, державні установи можуть регулювати лише спосіб реалізації таких рішень [34, с. 310-311]. Натомість європейські дослідники стверджують, що громадські організації можуть виступати законними лобістами прийняття тих чи інших рішень органами місцевого самоврядування, на користь членів громадських організацій [65, с. 99-100].

В Україні стан та перспективи розвитку системи місцевого самоврядування плідно досліджують такі науковці, як: Б. Андресюк, В. Бабаєв, Ю. Битяк, О. Кіндратець, І.Козюра, В. Куйбіда, Ю. Куц, В. Мамонова, О. Михайловська, Ю. Панейко, А. Ткачук, Н. Федчун, В. Шаповал та інші.

Дослідники М. Логунова, М. Пірен, В. Ребкало, В. Тертичка розглядали концептуальні питання державної політики та механізми її впровадження в Україні, співпраці різних державних та недержавних інституцій в сучасних умовах. Вчені В. Рубцов, С. Телешун досліджували питання розвитку громадянського суспільства в Україні, В. Купрій — стан та динаміку розвитку неурядових організацій України, питання організації громадянського суспільства як суб'єктів вироблення державної політики, досліджував проблематику громадських експертиз та громадського моніторингу діяльності органів влади.

Окремі аспекти співпраці органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями розглядаються у працях науковців та практиків: О. Бойко-Бойчук, В. Вакуленко, А. Карась, С. Круглик, О. Скрипнюк, Л. Усаченко, В. Федоренко, В. Цвих та ін.

У працях вчених велика увага приділяється питанням посилення соціальної взаємодії та соціального партнерства суб'єктів державного та регіонального управління з громадянським суспільством. Роль і місце

соціального діалогу у взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства досліджують Н. Балабанова, М. Баглай, П. Ворона, Н. Гриценко, В. Кампо, В. Кравченко, О. Крутий, В. Кудашов, Н. Нижник, О. Петроє, В. Пилипенко, В. Руденко, О. Скрипнюк, М. Талан, Г. Щедрова та інші.

В останні десятиріччя XX ст. та на початку XXI ст. у теорії соціальної взаємодії відбулися суттєві зміни, які зумовили перегляд низки положень стосовно ефективності самоврядних механізмів взаємодії з громадськістю, що потребує з'ясування таких ключових питань, як інтерпретація і подальша операціоналізація базових категорій, переосмислення сутності феномена соціальної взаємодії органів місцевого самоврядування та громадських організацій.

Головним методологічним підходом у дослідженнях виступає уточнення та оновлення понять, які використовуються при вивченні динаміки соціальної взаємодії: «місцеве самоврядування», «місцеве управління», «взаємодія з громадськістю», «соціальне партнерство», «регіональна політика» та ін., які є взаємопов'язаними складовими колективного права, що полягає в можливості членів громадських організацій брати участь у вирішенні питань місцевого значення і розглядається у двох аспектах: матеріальному (право громади самостійно вирішувати локальні питання) й інституційному (як система форм реалізації цього права). Дослідники стверджують, що у визначенні сутності понять з проблеми взаємодії з інститутами громадянського суспільства існує суттєва розбіжність. Різні вчені часто оперують спорідненими поняттями і термінами, однак не завжди вкладають у них однаковий зміст. Тому соціальна взаємодія класифікується як постійна співпраця самоуправлінських організацій, що обираються місцевим населенням, з державними органами управління та територіальною громадою на принципах співпраці, пошуку компромісів, узгодженості дій в реалізації інтересів на демократичних засадах [39, с. 24].

Сучасна теорія соціальної взаємодії в Україні розвивається переважно шляхом емпіричного висвітлення окремих її аспектів, внаслідок чого її сутнісна характеристика залишається фрагментарною. Узагальнення різних наукових

підходів і визначень дозволяє стверджувати, що розвиток демократії в Україні вимагає вдосконалення механізмів взаємодії громадян і органів публічної влади.

Так, М. Кононенко стверджує, що ефективною формою залучення громадян до вирішення місцевих проблем є соціальне партнерство, яке створює передумови запровадження механізмів демократизації управління. Комплекси методів соціально-партнерського управління цілеспрямовано впливають на суспільство, групу, колектив. За допомогою цих методів забезпечується реалізація основних функцій партнерського управління [33, с. 165].

Вітчизняний та зарубіжний досвід свідчить, що важливу роль у налагодженні партнерських відносин відіграють асоціації органів місцевого самоврядування, громадських організацій та об'єднань за умови їх представницького характеру та законодавчого визначення функцій, засад взаємовідносин з органами державної влади, що потребує поширення в Україні. Вирішення проблем організації територіальної влади на місцях прискорить впровадження механізмів стимулювання соціально-економічного розвитку депресивних територій, запровадження соціальних стандартів і ефективних механізмів соціального захисту населення, незалежно від місця проживання громадян [33, с. 86-89].

У дисертації Н. Піроженко «Механізми становлення та розвитку соціального партнерства органів публічної влади і неурядових некомерційних організацій» представлено цілісну концепцію комплексного механізму державного управління процесом становлення і розвитку соціального партнерства органів публічної влади, місцевого самоврядування і неурядових некомерційних організацій, яка базується на нових теоретико-методологічних і практичних підходах, об'єднує організаційні, правові, економічні, кадрові та інші механізми і передбачає використання сучасних управлінських технологій. Феномен соціального партнерства розглядається як складова соціального механізму демократичного урядування. Автор узагальнює вітчизняний і

зарубіжний досвід партнерства органів публічної влади та їх політики щодо неурядових некомерційних організацій. [56, с. 6-7].

У дисертаційній роботі «Експлікація місцевого самоврядування в програмах політичних партій України» П. Ворона, обґрунтовує шляхи вдосконалення системи місцевого самоврядування в Україні. Автор детально аналізує теоретичні засади розвитку місцевої демократії на сучасному етапі формування громадянського суспільства. На основі узагальнення світового досвіду, конвент-аналізу документів політичних партій та виборчих блоків, Європейської хартії місцевого самоврядування описано три основні моделі системи місцевого самоврядування, запропоновані партіями: радикальна, еволюційна, радянська [11, с. 11-14].

Вагомим є внесок у розробку досліджуваної нами проблеми вченого В.Ладиченка, який у своїх роботах прийшов до висновку, що формами взаємодії держави і громадянського суспільства в умовах формування останнього можуть стати: а) взаємна цілеспрямована дія держави на громадянське суспільство і громадянського суспільства на державу, при певних межах втручання в цілях ефективного і якісного виконання ними їх завдань і функцій; б) взаємодопомога держави і громадянського суспільства в правовій формі і за наявності справжнього правосуддя; в) взаємний контроль держави і громадянського суспільства, зокрема силами правозахисних організацій, інституту Уповноваженого з прав людини тощо; г) участь громадянського суспільства в здійсненні державної влади шляхом впливу на неї через виборчу систему, засоби масової інформації, а також здійснення влади через органи місцевого самоврядування; д) взаємна відповідальність громадянського суспільства і держави; ж) співпраця громадянського суспільства і держави по адаптації до реальних умов різних форм власності, включаючи приватну власність на землю; з) співпраця інститутів громадянського суспільства і державної влади у вирішенні внутрідержавних соціальних і культурних проблем: охорона навколишнього природного середовища, розвиток науки, охорона здоров'я, освіта, культура, тощо; і) взаємодія громадянського

суспільства і держави з міждержавною системою при вирішенні проблем глобального характеру [39, с. 22-23].

В. Новак у своєму дисертаційному дослідженні «Організаційно-правові питання соціального партнерства органів державної влади та громадських об'єднань в Україні: стан та перспективи розвитку» розкрив зміст поняття соціального партнерства органів державної влади та громадських об'єднань в Україні, дослідив сутність громадських об'єднань як визначальної основи демократизації держави та суспільства. Розроблено також механізм соціального партнерства органів державної влади та громадських об'єднань в Україні. Особлива увага приділяється практичній участі інститутів громадянського суспільства у розвитку місцевого самоврядування в Україні [50].

Другий блок наукових робіт, у яких розглядаються окремі питання нашого дисертаційного дослідження, складають праці, пов'язані з вивченням етнополітичних та етнокультурних процесів. Дослідження цих проблем здійснюють сучасні вітчизняні й зарубіжні філософи, етнополітологи, культурологи, представники різних соціально-гуманітарних наук, серед них: В.Алексеєнко, У. Бек, Ю. Е. Заграва, Косьмій, І. Кресіна, О. Лазор, Л. Лойко, Л.Нагорна, О. Сушинський, М. Шульга та багато інших.

Теоретичним засадам механізмів регулювання державою етнополітичних процесів присвячені праці таких вчених, як: Г. Атаманчук, Ю. Кальниш, П.Манжола, О. Мельниченко, І. Попова, М. Латинін, І.Лопушинський тощо.

Проблеми національних меншин, особливості етнічних спільнот, різні аспекти формування етнічної та національної свідомості розглядаються такими авторами, як В.Євтух, С. Здіорук, О.Картунов, В. Котигоренко, Е.Лібанова, О.Майборода, П. Надолішній, М.Степико, В. Трощинський, В. Якубова.

Серед останніх дисертаційних досліджень за цією тематикою слід назвати роботу В. І. Андріяш «Модернізація механізмів державного регулювання етнополітичних процесів України в умовах глобалізації», у якій обґрунтовується субсидіарна модель взаємодії органів державного управління й місцевого самоврядування з громадськими організаціями нацменшин в Україні

яка, на відміну від діючої та інших, описаних у вітчизняній науковій літературі, базується на договірно-правових відносинах, що в межах чинного законодавства дозволяє підвищити ефективність суспільно-корисної співпраці держави і нацменшин України. Субсидіарна складова цієї моделі виявляється в тому, що основний акцент робиться на співпраці між державними органами влади і нацменшинами в рамках єдиної структурної та функціональної системи, яка передбачає збереження за державою нормативної, координуючої та контрольної функцій. Це дозволяє ефективно розмежувати повноваження між державними рівнями влади й культурними організаціями етноспільнот, тобто локальні та регіональні етнічні проблеми вирішуватимуться на тому рівні, на якому вони виникли та розвивалися [1].

Надзвичайно важливим є дослідження В. О. Котигоренко і М. І. Панчука «Проблеми термінології законодавства, що регулює етнонаціональні відносини в Україні» (2020). У статті автори проаналізували базові терміни національного законодавчого дискурсу в частині, що стосується державної політики в сфері етнонаціональних відносин, на предмет їх коректності, повноти, системності, логічної впорядкованості та відповідності національним і міжнародним стандартам. Вони з'ясували, наскільки відповідає названим критеріям лексика розробленого 2018 р. на базі Міністерства культури України проекту «Концепції державної етнонаціональної політики України», автори якого вивчили напрацювання попередників, спробували їх інтегрувати через призму власного бачення та підготували власну версію документа для внесення на розгляд і схвалення парламентом, а також сформулювати пропозиції до вдосконалення відповідного законодавчого тезаурусу [35].

Віддаючи належне теоретичному та практичному значенню досліджень вітчизняних та закордонних вчених, слід зазначити про відсутність комплексного розгляду функціонування та розвитку системи взаємодії органів місцевого самоврядування, територіальних громад та громадянського суспільства. Сьогодні в Україні бракує наукових праць, у яких би розкривалися питання оптимізації взаємодії органів місцевого самоврядування з

громадськістю, методи, форми та механізми її реалізації. У наукових працях здебільшого подається дещо фрагментарний аналіз участі суб'єктів місцевого самоврядування у процесах соціальної взаємодії. Недостатньо вивченими залишаються й особливості зарубіжних форм функціонування громадських неурядових організацій з органами місцевої влади.

1.2. Уточнення змісту головних понять дослідження: «національно-культурні спільноти», «органи місцевого самоврядування», «регіон» тощо

Для успішного вивчення проблематики дослідження варто, передусім, уточнити усі основні поняття, які використовуються у ньому. Понятійно-категоріальний апарат являє собою логічно побудовану систему спеціальних термінів, котрі дозволяють трактувати і розуміти процеси і явища, що вивчаються.

Центральним поняттям даної роботи є поняття «національно-культурні спільноти». Законодавчого визначення поняття «національно-культурні спільноти» наразі не існує. Водночас цей термін широко використовується на практиці та тлумачиться досить однозначно усіма суб'єктами суспільних відносин. Під національно-культурними спільнотами зазвичай розуміють громадські об'єднання національних меншин, національно-культурні товариства.

Розглянемо спочатку поняття «громадські об'єднання» і «національно-культурні товариства».

Згідно Закону України «Про громадські об'єднання», громадське об'єднання – це «добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів» [59]. Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка.

Громадська організація визначається як громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи, а громадська спілка як громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи [59].

Щодо поняття «національно-культурні товариства» дослідники В.Овчаренко і П.Овчаренко визначають їх як «громадські добровільні об'єднання, що створюються й діють для реалізації культурно-освітніх, мовних, релігійних, інформаційних та інших соціальних потреб представників етнонаціональних спільнот України. Створення й діяльність товариств пов'язані зі становленням громадянського суспільства, з розвитком різноманітних форм громадянської самодіяльності» [52].

Національно-культурні товариства розрізняють як такі, що мають «всеукраїнський статус – це об'єднання, діяльність яких поширюється на територію України або більшості її областей, вони мають відділення». У свою чергу, «місцевими національно-культурними товариствами є об'єднання, сфера впливу яких розповсюджується на територію відповідної адміністративно-територіальної одиниці або кількох із них».

Інтереси національно-культурних товариств у громадсько-політичній структурі українського суспільства представляє Рада національних товариств України, а до 2010 також представляла Дорадча рада представників громадських об'єднань національних меншин при Державному комітеті України у справах національностей та міграції (була створена 1996 і функціонувала до ліквідації зазначеного комітету 2010)» [6].

За формою національно-культурні товариства різноманітні, серед них – асоціації, спілки, федерації, ради, культурні центри, земляцтва, громадські клуби.

Як було зазначено вище, під національно-культурними спільнотами розуміють громадські об'єднання національних меншин. Термін «національна меншина» широко використовується в законодавчій базі України, а також у

працях багатьох науковців. Однак контекст цього значення у різних нормативних актах та наукових дискусіях суттєво відрізняється, що, у свою чергу, призводить до відсутності конкретизації визначення головного об'єкту державної етнонаціональної політики – національних меншин. Зокрема, у «Енциклопедичному словнику державного управління» зауважується, що «національні меншини – соціокультурний феномен, який до цього часу не знайшов загальноприйнятого (універсального) тлумачення в міжнародному праві. Є лише низка міжнародно-правових критеріїв, які стосуються розуміння цього поняття» [19, с. 472].

У «Енциклопедії історії України» національною меншиною називається фізичний масив (група) людей некорінного етнічного статусу, які живуть в сучасному для себе етносередовищі. Національна меншина включає осіб, які мають громадянство і, за визначенням, не відіграють провідної ролі в суспільстві, що зумовлює необхідність відстоювання політичних прав і забезпечення відповідного юридичного захисту. Національна меншина поступається чисельністю іншим етнічним групам, але має достатньо сил для впливу на політичну ситуацію регіонів проживання. Прагнучи зберегти етнічну ідентичність, національна меншина створює спеціальні інституції, національно-культурні центри, освітні установи, ЗМІ тощо. Приналежність до національної меншини визначається суб'єктивно і не вимагає зворотного визнання етнічної групи, на відміну від приналежності до етнічної групи, яка є об'єктивною і визначається генетично. Формування національної меншини супроводжується етапом етнічного відродження (створенням національно-культурних товариств, освітніх центрів, активізацією історичної пам'яті); так званою мобілізацією етнічної групи, тобто переходом від елементарного задоволення мовних, культурних, релігійних потреб до організованого захисту соціально-економічних інтересів національної меншини [81].

Відомий дослідник В. Євтух наводить таке визначення національної меншини: «...це частина народу, яка мешкає відірвано від його основного масиву в інонаціональному середовищі, але представники якої відчують з

ним зв'язок через культуру, мову, деякі інші риси національної специфіки» [22].

Згідно Закону України «Про національні меншини України», до національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою [64].

Термін «національні меншини» отримав багато інших дефініцій. Зокрема у Проекті Закону України від 04.07.2013 № 2560а «Про Концепцію державної етнонаціональної політики України» пропонується таке визначення: «Національна меншина – стала група громадян України не українського етнічного походження, яка традиційно (не менше 100 років) проживає на території України в її сучасних державних кордонах, є чисельно меншою за етнічних українців, має спільні етнічні, мовні, культурні, релігійні характеристики, що відрізняють її від решти населення, і виявляє бажання зберігати й розвивати свою етнокультурну ідентичність. Національними меншинами в Україні є албанці, білоруси, болгары, вірмени, гагаузи, греки, євреї, литовці, молдовани, німці, поляки, роми, росіяни, словаки, татари, угорці, чехи [64].

Крім цього, поняття «національно-культурна спільнота» пов'язане також з поняттям «етнічна спільнота», яку визначають, як «сталу сукупність людей, об'єднаних спільними ідентифікуючими ознаками – походженням, мовою, культурою, релігією, здатну до демографічного самовідтворення. Етнічними спільнотами, що є об'єктами державної етнонаціональної політики України, визначаються національна більшість, корінні народи, національні меншини, етнічні групи, репатрійовані етнічні спільноти (репатріанти), українська діаспора» [62].

В цілому слід зауважити, що поняття «національно-культурні спільноти» пов'язане і з низкою інших, допоміжних понять, які будуть також розглядатися у процесі здійснення дослідження.

Наступним важливим поняттям нашої магістерської роботи є «органи місцевого самоврядування». Звісно, почати слід з базового поняття «місцеве самоврядування».

Згідно Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст [63].

Важливою умовою розвитку місцевого самоврядування є органи місцевого самоврядування, які утворюють його організаційну основу.

Органи місцевого самоврядування – це виборні та інші органи громад територіальних, наділені повноваженнями вирішувати питання місцевого значення.

Важливими ознаками органів місцевого самоврядування у сучасному світі є те, що вони мають власну компетенцію у вирішенні питань місцевого значення, не входять до системи органів державної влади. З організаційно-структурного погляду здійснення повноважень місцевого самоврядування органами державної влади і державними посадовими особами не допускається. Водночас у разі наділення органів місцевого самоврядування окремими державними повноваженнями вони можуть брати участь у здійсненні державних функцій, що контролюються державою.

Ключова ідея при формуванні структури органів місцевого самоврядування полягає у функціональному призначенні окремих органів місцевого самоврядування: первинним органом місцевого самоврядування є представницький орган, а виконавчий – підзвітний і підконтрольний йому.

За організаційно-структурною ознакою в системі органів місцевого самоврядування виділяються дві групи органів, які різняться як структурою (колегіальні, одноособові), так і способами утворення (сформовані на основі виборів або шляхом призначення, делегування, кооптації тощо). Залежно від особливості території і населення органи місцевого самоврядування поділяються на місцеві (наприклад, сільські, селищні, міські ради) та регіональні.

Система місцевого самоврядування включає в себе:

- 1) територіальну громаду;
 - 2) сільську, селищну, міську раду;
 - 3) сільського, селищного, міського голову;
 - 4) виконавчі органи сільської, селищної, міської ради,
 - 5) районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст,
- б) органи самоорганізації населення.

У містах з районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють свої виконавчі органи та обирають голову ради, який водночас є головою її виконавчого комітету [29, с. 165]. Однак, враховуючи те, що територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, а сільський, селищний, міський голова є посадовою особою місцевого самоврядування, до органів місцевого самоврядування відносяться лише сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, районні у містах ради та їх виконавчі органи.

В. Грובה зазначає, що «на відміну від системи державних органів, яка оснований на ієрархічній підпорядкованості органів і окремих посадових осіб, сила місцевого самоврядування полягає в максимальному наближенні влади до людей і відсутності багаторівневих стосунків між вищими і нижчими органами.

Все відбувається в одній площині: територіальна громада – рада (голова) – виконавчі органи [16, с. 142].

Оскільки ми досліджуємо взаємодію між органами місцевого самоврядування і національно-культурними спільнотами, необхідно також розглянути поняття «взаємодія».

У «Філософському енциклопедичному словнику» взаємодія визначається як «категорія, яка відображає особливий тип відношення між об'єктами, при якому кожний з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, приводячи до їх зміни, і водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів, що, в свою чергу, зумовлює зміну його стану. Дія кожного об'єкта на інший об'єкт зумовлена як власною активністю об'єкта, виявом його динаміки, так і реакцією об'єкта на дію інших об'єктів («відгук» або «обернена дія») [76, с. 77-78].

У сучасній науці категорія «взаємодія» набула статусу одного з кардинальних принципів опису і пояснення явищ, задаючи парадигму побудови наукових теорій і наукової картини світу. Поняття «соціальна взаємодія» і відповідна «парадигма взаємообміну» є центральними для низки соціологічних теорій ХХ ст. Особливого значення набуває мовно-комунікативна взаємодія, комунікація як засаднича в усіх видах соціальної взаємодії і суспільного буття в цілому (комунікативна філософія Апеля, Габермаса, Риделя та ін.).

Розглянемо ще одне з понять даного дослідження, таке як «регіон». Приведемо ряд визначень даного поняття, котрі можна вважати найбільш вдалимими у рамках цієї роботи.

Регіон – це територіально-цілісна частина країни, яка відрізняється своєрідністю природного середовища, що зумовлює тип та структуру економіки, яка характеризується своєрідним співвідношенням різних галузей господарства, глибокими та різноманітними зв'язками між ними, закінченим циклом відтворення, спільними рисами історичного розвитку, виробничими навиками, соціально-культурними традиціями населення, функціональними особливостями (спеціалізацією), яка виділена за сукупністю цих ознак в

адміністративну одиницю та являє собою підсистему соціально-економічного комплексу країни [53, с. 99].

Таким чином, можна казати, що регіон – велика індивідуальна територіальна одиниця (наприклад, природна, економічна, політична тощо), дещо відмінна від існуючого політичного або адміністративного поділу. Також під регіоном іноді розуміють певну територію, що відрізняється від інших територій за низкою ознак і що володіє деякою цілісністю, взаємозв'язаністю складових її елементів. Регіональний – що відноситься до якої-небудь певної території (району, області, країни, групи країн).

Багато країн використовують його як термін для позначення територіального поділу держави (наприклад, Франція). Стосовно України термін найчастіше використовується для позначення територій з кількох адміністративних областей: Південний регіон, Східний регіон, Західний регіон.

Термін «регіон» може бути застосований для Запорізької області, оскільки у рамках нашого дослідження увага буде приділятися взаємодії між органами місцевого самоврядування і національно-культурними спільнотами у Запорізькій області.

Запорізька область – адміністративна одиниця на півдні України. Утворена 10 січня 1939 року шляхом поділу Дніпропетровської області. Розташована на південному сході України, займає переважно лівобережну частину басейну нижньої течії Дніпра. Центр – місто Запоріжжя.

Розглянувши основні поняття, перейдемо тепер до визначення принципів і методів нашого дослідження.

1.3. Принципи та методи дослідження оптимізації розвитку взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними товариствами у регіоні

Наукове дослідження завжди ґрунтується на певних принципах та методах наукового пізнання, без застосування яких воно втрачає своє значення.

Для ґрунтового вивчення теми кваліфікаційної роботи магістра вважаємо за необхідне перейти до принципів і методів дослідження взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні.

У цілому, під час здійснення даного дослідження ми керувалися принципами об'єктивності, системності, відповідності, історизму, єдності теорії і практики, єдності історичного і логічного, сходження від абстрактного до конкретного, перевірюваності, відтворюваності, доповнюваності.

Так, принцип об'єктивності (знання, яке формується в процесі наукового пізнання, повинно абсолютно повно, об'єктивно і точно відображати всі параметри досліджуваного елемента буття) проявляється в тому, що на основі наукової літератури без спотворень і упереджень ми систематизуємо матеріал стосовно взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні, тим самим використовуючи принцип системності, заснований на отримання знання, яке характеризується всебічністю, цілісністю та точністю [4, с. 112].

Принцип системності дозволяє виявити не тільки сукупність елементів, що входять у певну цілісність, а й встановити структуру і сутність зв'язків між ними. Також принцип системності дає змогу визначити стратегію наукового дослідження [51, с. 36].

Забезпечення дотримання в дослідженні принципу об'єктивності відбувається за допомогою принципу відповідності. Даний принцип характеризується як методологічний принцип, що характеризує зв'язок наукових теорій у їхньому історичному розвитку. Загальнонауковий методологічний потенціал принципу відповідності полягає в тім, що він допомагає побачити часом досить приховані зв'язки частин системи взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні [4, с. 82].

Сьогоднішнє науково-теоретичне мислення намагається вникнути в суть явищ і дій, що досліджуються. Це може бути за обставин цілісного підходу до

суті дослідження, розгляду його у походженні та формуванні, тобто використання історичного підходу до його дослідження. У кожній науці принцип історизму є одним з головних. Це обумовлено тим, що обов'язкове завдання вченого – перебудувати визначені раніше дані, які відносяться до сфери власного вивчення, ще до початку експерименту. Виявлення подібних праць в минулому, застосування технологій або окремих методів їх організації або характеристик та критеріїв, які дають науковому працівникові можливість створювати зіставлення, аналогії, відмічати особливо значні і стійкі взаємозв'язки досліджуваного явища в процесі довгого періоду, виявити тенденції розвитку соціальних процесів, явищ [30, с. 52].

Величезну значимість у вдалому здійсненні дослідження є принцип єдності теорії і практики. Практика – аспекти істинності цього або іншого абстрактного твердження. Теорія, яка не базується на практиці, насправді умоглядна, безрезультатна. Практика, ніяк не підкріплена науковою теорією, терпить стихійність, брак відповідної цілеспрямованості, майже неефективна. Внаслідок цього при організації досліджень надзвичайно важливо відштовхуватися ніяк не лише з досягнень теорії, однак і з досвіду практики. Дослідження зобов'язане відображати сучасну практику, контролюватися нею і допомагати ефективно вирішувати проблеми, формувати всебічно і гармонійно розвинених фахівців. При написанні даної теоретичної роботи ми спиралися на практику і навпаки на практиці використовували теоретичні знання [4, с. 158].

Ще один методологічний принцип дослідження, який ми використовували – єдність історичного і логічного. Логіка пізнання предмета, феномена – відображає логіку його формування, тобто його еволюцію.

Принцип сходження від абстрактного до конкретного є вимогою діалектичної логіки, дотримання якого дозволяє проникнути в суть предмета, представити його взаємозв'язку і взаємозалежності його сторін і відносин.

Сходження від абстрактного до конкретного являє собою важливий етап у пізнанні предмета, бо на цьому етапі розкриваються внутрішні необхідні, тобто закономірні зв'язки пізнаваного предмета.

Принцип сходження від абстрактного до конкретного проявляється у тому, що ми намагаємося від неповного, часткового, фрагментарного знання перейти до всебічного і цілісного. Всі поняття, які є основоположними для дослідження взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами в цілому, та в регіоні зокрема, перебувають в стані руху, змінюються, впливають один на одне. Наприклад, для того, щоб визначити основні поняття роботи, необхідно розкрити сутність не тільки понять, які є основою, а почати з субпонять [4, с. 96].

Згідно з вимогою принципу, пізнання повинно починатися з понять, що відображають загальні сторони об'єкта, тобто з абстрактного. Виділивши головну, істотну сторону об'єкта, її далі необхідно розглянути в розвитку, у взаємному зв'язку, в сукупності необхідних і випадкових сторін, взаємодій.

Вимоги щодо можливості перевірки фактів, досвіду і істинності наукових заяв з метою їх доведення чи спростування, визначає потребу обрання за основу вивчення принципу перевірюваності (світоглядного та емпіричного) підсумків вивчення за допомогою методів статистики.

Отримані дослідником відомості зобов'язані неодмінно відтворюватися в аналогічних обставинах (в цьому і складається суть експерименту, згідно з його визначенням). Це є умовою для застосування в дослідженні принципу відтворюваності наукового знання взаємозв'язку теорії та практики, згідно з яким теорія розробляється у відповідності з запитам практици, а її результативність перевіряється на практиці за допомогою розкриття її можливості задовольняти цим запитам.

У той же час, науковий аналіз, яким би поглибленим і докладним він не здавався, не здатний вирішити наукову задачу раз і назавжди та залишає ймовірність доповнення та удосконалення наукового знання, в такому випадку значущим методологічним принципом є принцип доповнюваності. Крім цього, беручи до уваги характерні риси взаємодії досліджуваного предмета з дослідником, ми не можемо претендувати на виключно точне і докладне врегулювання поставленого завдання, так як в залежності від виду та умов

даної взаємодії, специфічно та по-різному проявляються особливості предмета вивчення, що підтверджує правильність і рівність різних наукових описів предмета, в тому числі й різноманітних теорій, що описують одну й ту ж предметну сферу.

Своє дослідження ми почали з вивчення літературних джерел, що пов'язані з проблемою нашого дослідження. На цьому етапі відбувається накопичення істотної кількості різноманітних даних. При опрацюванні літературних джерел нами було отримано інформацію, котру ми проаналізували, систематизували та виклали її в письмовій формі.

Переходячи до методів дослідження, які ми використали у даній роботі хотілось би зазначити, що метод – це найбільш зручний та об'єктивний спосіб вивчення проблеми.

Так, при аналізі взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні нами були використані такі методи:

В рамках історичного підходу жваво використовується порівняльно-історичний метод – комплекс пізнавальних засобів, операцій, що дозволяють виявити подібність і відмінність серед дійств, що досліджуються, встановити їх генетичну спорідненість (взаємопов'язаність за походженням), спільне і своєрідне в їх формуванні.

У кожному порівняльно-історичному дослідженні встановлюються певні пізнавальні цілі, які встановлюють область джерел і характерні риси використання методів порівнянь і зіставлень предметів вивчення та затвердження особливостей подібності та відмінності серед них. За характером подібності зіставлення поділяються на історико-генетичні та історико-типологічні, де подібність є результатом закономірностей, властивих самим предметам, і зіставлення, де подібність представляється результатом взаємовпливу явищ. На цій основі виділяють два типи порівняно-історичних способів: порівняльно-типологічний, що виявляє подібність генетично далеких не пов'язаних предметів, і безпосередньо порівняльно-історичний, що фіксує

подібність серед явищ, як свідчення однаковості їх різного походження, а відмінності серед них – як ступінь їх різного виникнення [30, с. 46].

Дедукція і індукція – від загального до поодинокого і навпаки. Дедукція логічний умовивід, як перехід від загального до приватного. А індукція в нашій роботі означає логічний висновок, умовивід в процесі мислення як перехід від часткового до загального. Індукція (від лат. – проведення, представлення) – умовивід від часткового до загального, від окремих фактів до узагальнень, за допомогою якого зроблені певні висновки у роботі.

Логічний метод – пошук взаємозв'язків об'єкту характеру між елементами або стадіями дослідження предмету.

У вивченні різноманітних досліджень не останнє місце займає уточнення головних понять.

Під термінологічним методом розуміється дослідження історії термінів та позначуваними ними визначень, дослідження або конкретизація змісту і обсягу визначень, налагодження зв'язку та субординації визначень, їх місця в понятійному апараті теорії, на основі якої ґрунтується аналіз. Вирішити цю проблему може допомогти метод термінологічного аналізу і метод операціоналізації понять [4, с. 23].

Так у рамках дослідження взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні за допомогою термінологічного методу, нами було уточнено такі поняття як: «органи місцевого самоврядування», «національно-культурні спільноти».

У філософських словниках поняття спостереження – це цілеспрямоване, навмисне сприйняття зовнішнього світу з такою метою, щоб вивчити та знайти сенс в явищах.

Описовий (нарративний) метод ми використовували для конкретного викладення у роботі взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні [51, с. 82].

Метод синтезу – полягає у поєднанні різноманітних явищ, речей, якостей, протилежностей чи суперечливої множини у єдність, у якій протилежності

згладжуються або знімаються. Синтез – це метод, який досліджує явище шляхом зведення даних в одне ціле, які отримуються в результаті аналізу [Баскаков, с. 36]. Цей метод використовувався майже у всіх розділах роботи, найчастіше у визначенні понять та у висновках, а також за допомогою цього методу ми робимо висновки по дослідженню проблеми взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні.

Метод абстрагування – це метод, процес уявного виділення та вичленювання у контексті дослідження певних властивостей, мас та ознак. Також, це відношення предмета або явища конкретного, які цікавлять та одночасно відволікають від інших властивостей відносин, ознак, які в даному контексті не істотні [30, с. 72]. За допомогою даного методу ми визначили гіпотезу нашого дослідження.

Метод прогнозування – метод, за допомогою якого були викладені певні гіпотези щодо проблеми.

Метод порівняння є універсальним логічним прийомом дослідження, за допомогою якого встановлюються по певній характерній рисі рівність або різниця об'єктів, явищ, які вивчаються, шляхом їх співставлення. Порівняння дає можливість встановити подібність і розходження предметів та явищ дійсності [51, с. 28]. В результаті порівняння встановлюється те загальне, яке притаманне двом або декільком об'єктам, а вияв загального, того, що повторюється у явищах, як звісно, є сходинкою на шляху до пізнання закономірностей і законів. За допомогою зазначеного методу було порівняно, як виробляється та реалізується взаємодія органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні.

З метою дослідження внутрішніх та зовнішніх зв'язків предмета вивчення значну роль відіграє моделювання. За його допомогою досліджуються процеси і явища, які не піддаються безпосередньому дослідженню.

Метод моделювання – охарактеризував себе як дієвий спосіб виявлення значимих особливостей явищ і процесів за допомогою моделі (концептуальної, вербальної, математичної, графічної, фізичної та інші).

Під моделлю розуміють вигадану чи матеріальну систему, що, відображаючи або відтворюючи предмет дослідження, має можливість змінити його таким чином, що її вивчення надає нові дані про предмет дослідження [30, с. 74].

Крім загальнотеоретичних та у нашому дослідженні використовуються і емпіричні методи.

Таким чином, можна зробити висновок, що обрані методи та принципи дослідження дають змогу дослідити поставлені нами завдання. Підводячи підсумки першого розділу, вважаємо за необхідне зазначити:

Понятійний та історико-теоретичний аналіз показав, що серед як українських, так і серед зарубіжних дослідників немає єдиного розуміння проблематики взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні, що може свідчити тільки про те, що проблема є досить складною, комплексною, так потребує додаткових досліджень, аналізу численної статистичної, теоретичної, методологічної, практичної інформації тощо.

Крім цього, публікації багатьох українських та зарубіжних дослідників свідчать, що це питання є надзвичайно складним. Саме задля цього було виділено досить широкий понятійно-категоріальний апарат. Так під час дослідження даної теми нами було уточнено наступні поняття: «національно-культурні спільноти», «органи місцевого самоврядування», «взаємодія», «регіон». Дослідивши ці основні поняття та субпоняття, ми можемо визначити таке ґрунтовне поняття досліджуваної нами теми, як «взаємодія органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні».

Досліджуючи тему взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні, ми застосовували принципи та методи дослідження. А саме, такі принципи як: принцип об'єктивності, системності, відповідності, історизму, єдності теорії і практики, єдності історичного і логічного, сходження від абстрактного до конкретного, перевірюваності, відтворюваності, доповнюваності, а також такі методи як:

порівняльно-історичний, дедукції та індукції, логічний, термінологічний, описовий (нарративний), синтезу, абстрагування, прогнозування, порівняння, моделювання. Отже, використані нами принципи та методи дають змогу обґрунтування змісту наукової теорії та визначають напрям і спосіб вивчення предмета дослідження.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМИ СПІЛЬНОТАМИ У РЕГІОНІ

2.1. Законодавча і нормативно-правова база взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами в регіоні

На національному рівні в Україні прийнято ряд законодавчих та нормативно-правових актів, які регулюють взаємодію органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами в регіоні. Їх можна об'єднати у окремі групи.

Передусім, це Декларація прав національностей України від 01.11.1991 р. № 1771-ХІІ; Закон України «Про громадянство України» від 18.01.2001 р. № 2235-ІІІ; Закон України «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою» від 17.04.2014 р. № 1223-ВІІ; Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 р. № 2704-ВІІІ; Закон України «Про національні меншини в Україні» від 25.06.1992 р. № 2494- ХІІ; Закон України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» від 17.04.1991 р. № 962-ХІІ; Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 р. № 987-ХІІ.

Також ми спираємось на Закон України «Про об'єднання громадян» від 16.06.1992 р. № 2460-ХІІ; Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР.

У галузі культури і освіти: Закон України “Про культуру” від 14.12.2010 р. № 2778-ВІ; Закон України “Про освіту” від 5.09.2017 р. № 2145-ВІІІ; Закон України “Про дошкільну освіту” від 11.07.2001 р. № 2628-ІІІ; Закон України “Про загальну середню освіту” від 13.05.1999 р. № 651-ХІV; Закон України

“Про позашкільну освіту” від 22.06.2000 р. № 1841-III; Закон України “Про вищу освіту” від 1.07.2014 р. № 1556-VII;

Щодо інформаційного забезпечення: Закон України “Про інформацію” від 2.10.1992 р. № 2657-XII; Закон України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” від 16.11.1992 р. № 2782-XII; Закон України “Про телебачення і радіомовлення” від 21.12.1993 р. № 3759-XII; Закон України “Про рекламу” від 3.07.1996 р. № 270/96-ВР;

Україна ратифікувала низку важливих міжнародних документів, зокрема: Закон України “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин” від 15.05.2003 р. № 802-IV; Закон України “Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин” від 9.12.1997 р. № 703/97-ВР; Закон України “Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції” від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР; Закон України “Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства” від 19.09.2013 р. № 581-VII.

Також необхідно спиратися на: Виборчий кодекс України від 19.12.2019 р. № 396-IX.; Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 р. № 2341-III; Кодекс України про адміністративні правопорушення 7.12.1984 р. № 8073-X (редакція від 18.03.2020); Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (редакція від 13.02.2020).

Згідно Конституції України, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (Ст. 24).

Згідно Закону України «Про національні меншини в Україні» Україна гарантує громадянам республіки незалежно від їх національного походження рівні політичні, соціальні, економічні та культурні права і свободи, підтримує розвиток національної самосвідомості й самовиявлення (Ст.1).

Громадяни України всіх національностей зобов'язані дотримувати Конституції (254к/96-ВР) та законів України, оберігати її державний суверенітет і територіальну цілісність, поважати мови, культури, традиції, звичаї, релігійну самобутність українського народу та всіх національних меншин (Ст. 2).

До національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою (Ст. 3).

Забезпечення формування та реалізацію державної політики у сфері міжнаціональних відносин та захисту прав національних меншин України здійснюють центральні органи виконавчої влади, визначені Президентом України.

Громадяни України, які належать до національних меншин, мають право відповідно обиратися або призначатися на рівних засадах на будь-які посади до органів законодавчої, виконавчої, судової влади, місцевого самоврядування, в армії, на підприємствах, в установах і організаціях.

Громадяни, які належать до національних меншин, вільні у виборі обсягу і форм здійснення прав, що надаються їм чинним законодавством, і реалізують їх особисто, а також через відповідні державні органи та створювані громадські об'єднання.

На міжнародному рівні правову основу взаємодії органів місцевого самоврядування та національних меншин забезпечують

Гаазькі рекомендації щодо прав національних меншин на освіту, ВКНМ ОБСЄ, жовтень 1996 р.: Право осіб, які належать до національних меншин, на збереження своєї самобутності може бути повністю реалізоване тільки тоді, коли вони добре оволодіють своєю рідною мовою у процесі навчання. Разом з тим, особи, які належать до національних меншин, зобов'язані інтегруватися в більш широке суспільство держави через належне володіння державною мовою. Держави повинні знаходити дієвий підхід до прав меншин на освіту. У разі необхідності, держави мають вжити особливих заходів для активного

впровадження прав на навчання мовою меншини, максимально застосовуючи наявні ресурси як індивідуально, так і через міжнародну допомогу, співробітництво, особливо економічне і технічне. Згідно з міжнародним правом, особи, що належать до національних меншин, мають – як і всі інші – право засновувати свої власні приватні освітні заклади та управляти ними відповідно до внутрішнього законодавства. До цих освітніх закладів мають належати школи, в яких викладання провадиться мовою меншини.

Ословські рекомендації щодо мовних прав національних меншин, ВКНМ ОБСЄ, лютий 1998 р.

1. *Використання імен та найменувань.* Особи, які належать до національних меншин, мають право користуватися особистими іменами і прізвищами рідною мовою відповідно до своїх традицій та лінгвістичної системи. Такі імена і прізвища мають офіційно визнаватися і використовуватися органами державної влади. У регіонах, де значну частину населення складають особи, які належать до національної меншини, органи державної влади — виходячи із наявності достатньої потреби, — забезпечують право на використання місцевих назв, найменувань вулиць та інших топографічних знаків громадського призначення, виконуючи їх додатково мовою національної меншини.

2. *Віросповідання.* Сповідуючи релігію або займаючись релігійною діяльністю одноособово чи спільно з іншими людьми, кожна особа має право використовувати мову (мови) на свій вибір.

3. *Громадські об'єднання та неурядові організації.* Усі громадяни, включаючи тих, що належать до національних меншин, мають право засновувати свої неурядові організації, об'єднання та установи і управляти їхньою діяльністю. Ці суб'єкти права можуть використовувати мову (мови) на власний вибір. Держава не має права дискримінувати таких суб'єктів за мовною ознакою, а також незаконно обмежувати їхнє право на пошук державних, міжнародних або приватних джерел фінансування.

4. *Засоби масової інформації.* Особи, які належать до національних меншин, мають право засновувати і використовувати власні засоби масової інформації мовами своїх національних меншин. Державне регулювання щодо засобів теле- і радіомовлення має ґрунтуватися на об'єктивних і недискримінаційних засадах і не може використовуватися з метою обмеження прав меншин.

5. *Адміністративні органи та здійснення громадських функцій.* Якщо у регіонах чи місцевостях проживає значна кількість осіб, які належать до національної меншини, то на їхнє бажання їм має бути надано право отримувати цивільно-правові документи та посвідки, виконані регіональними та/або місцевими органами державної влади як офіційною мовою (мовами) даної держави, так і мовою цієї національної меншини.

6. *Незалежні національні інституції.* Держави, де проживають особи, які належать до національних меншин, повинні забезпечити такий стан справ, щоб, крім можливості звернення до відповідних судових установ, ці особи — у випадках, коли, на їхню думку, порушуються їхні мовні права, — мали доступ до незалежних національних інституцій, таких як інститут омбудсмена або комісії з прав людини.

7. *Судові органи.* Усі громадяни, включаючи представників національних меншин, мають право бути негайно поінформованими зрозумілою для них мовою про причину їх арешту та/або тримання під вартою, про характер і причину будь-якого обвинувачення проти них, а також право захищати себе своєю мовою і, в разі необхідності, отримувати безоплатну допомогу перекладача до та під час розгляду справи, а також упродовж апеляційного провадження.

Лундські рекомендації про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті, ВКНМ ОБСЄ, вересень 1999 р.

Участь у прийнятті рішень.

Механізми на рівні центрального уряду. Держави повинні забезпечити меншинам можливість реального права голосу на рівні центрального уряду,

якщо необхідно, шляхом створення спеціальних механізмів. Залежно від обставин, такими механізмами можуть бути: — спеціальні форми представництва національних меншин; — офіційні або неофіційні домовленості про закріплення за представниками національних меншин посад у кабінеті міністрів, місць у Верховному або Конституційному суді або у судах нижчих інстанцій, а також у призначуваних дорадчих органах або інших органах вищого рівня; механізми в рамках відповідних міністерств, що забезпечують урахування інтересів меншин; — спеціальні заходи із залучення представників меншин до роботи в державних органах, а також надання послуг публічних установ мовою національної меншини.

Вибори. Держави повинні гарантувати право осіб, що належать до національних меншин, на участь у державних справах, включно з правом голосу і правом балотуватися на виборні посади на недискримінаційній основі. Виборча система повинна сприяти представництву меншин та їхньому впливу.

Механізми регіонального та місцевого рівня. Держави повинні вживати заходів для розширення участі національних меншин на регіональних та місцевих рівнях. Структури регіональних та місцевих органів влади і процеси ухвалення ними рішень повинні бути прозорими і доступними, щоб сприяти участі меншин.

Дорадчі та консультативні органи. Державам варто в рамках відповідних інституціональних структур створювати консультативні або дорадчі органи, здатні слугувати каналами для діалогу між державною владою та національними меншинами. Ці органи можуть мати спеціалізовані комітети з таких питань як забезпечення житлом, земельний фонд, освіта, мова і культура.

Больцанські / боценські рекомендації щодо національних меншин у міждержавних відносинах, ВКНМ ОБСЄ, червень 2008 р.

Зобов'язання держав стосовно осіб, що належать до національних меншин.

Держави повинні гарантувати право кожного, в тому числі осіб, що належать до національних меншин, на рівність перед законом та рівноправний

захист законом. Таким чином, дискримінація за ознакою приналежності до національної меншини або за пов'язаними з нею ознаками забороняється. Досягнення основоположної рівності може вимагати вживання спеціальних заходів, що не повинні розглядатися як дискримінаційні. Держави повинні поважати та просувати права осіб, що належать до національних меншин, у тому числі право вільно демонструвати, зберігати та розвивати свою культурну, мовну або релігійну самобутність, без жодних спроб асиміляції проти волі даних осіб. Держави мають сприяти інтеграції суспільства та зміцнювати соціальну згуртованість. Це означає, що особам, які належать до національних меншин, надається можливість ефективної участі на всіх рівнях управління, особливо, але не виключно, там, де виникають питання, що стосуються їхніх інтересів. Інтеграція може бути досягнута лише тоді, коли особи, що належать до національних меншин, у свою чергу, беруть участь у всіх аспектах суспільно-політичного життя та поважають правила і регулювання держави, в якій вони проживають. Співробітництво між державами у межах дружніх двосторонніх чи багатосторонніх відносин має базуватися на територіальній, а не на етнічній основі. Транскордонне співробітництво між місцевою і регіональною владою та органами самоврядування меншин може сприяти толерантності та процвітанню, зміцнювати міждержавні відносини та заохочувати діалог щодо проблем меншин.

Люблянські рекомендації щодо інтеграції різноманітних суспільств, ВКНМ ОБСЄ, листопад 2012 р.

Інтеграція — це динамічний процес із залученням багатьох учасників, що сприяє ефективній участі всіх членів різноманітного суспільства в економічному, політичному, соціальному й культурному житті та підтримує інклюзивне відчуття приналежності на національному та локальному рівнях усіх членів суспільства. Задля підтримки процесу інтеграції держави повинні реалізовувати політику, спрямовану на створення суспільства, в якому поважають різноманіття, і кожен та кожна, зокрема всі члени етнічних, мовних, культурних або релігійних груп, робить внесок у створення та підтримку

спільної та інклюзивної громадянської ідентичності. Це досягається за допомогою забезпечення для всіх однакових можливостей щодо участі в житті суспільства та отримання від цього користі. Це вимагає від держави забезпечення виконання прав кожного та створення умов для всіх членів суспільства, щоб вони могли взяти на себе свою частину відповідальності. Суспільство в цілому отримує користь від такої політики.

Належне та демократичне врядування задовольняє потреби та інтереси всього населення держави. В той час як демократія передбачає владу більшості у процесі прийняття політичних рішень, вона включає гарантії проти зловживань владою більшості. Це досягається за допомогою забезпечення захисту та участі меншин, а також шляхом сприяння інклюзивним процесам управління, в якому беруть участь усі члени суспільства.

Недискримінація та ефективна рівність є не лише основоположними та наскрізними принципами, вони також є передумовами для ефективної участі всіх у створенні спільного блага. Заборона дискримінації вимагає забезпечення рівності перед законом та рівного захисту з боку закону, а також усунення перешкод на шляху до ефективної рівності. Забезпечення ефективної рівності у законодавстві та на практиці також передбачає необхідність позитивного зобов'язання щодо прийняття цілеспрямованої політики та вживання спеціальних заходів тоді, коли це необхідно.

Дотримання прав людини та основоположних свобод, у тому числі прав меншин, надає можливість різноманітним суспільствам повноцінно розвиватися в умовах безпеки, миру та співробітництва. Міжнародні політичні та юридичні зобов'язання є мінімальними стандартами, що повинні дотримуватися державами. Позитивні зобов'язання також вимагають проведення активної політики та забезпечення повного дотримання прав усіх людей.

1. Визнання різноманітності та множинних ідентичностей. Різноманітність є характерною рисою всіх сучасних суспільств і груп, що їх складають. Законодавча база та політика мають визнавати той факт, що

індивідуальні ідентичності можуть бути множинними, багат шаровими, контекстними та динамічними. Індивідуальна ідентичність може бути та все частіше є множинною (відчуття наявності декількох горизонтальних ідентичностей; наприклад, належність до більш ніж однієї етнічної групи), багат шаровою (в одній особі співіснують та суміщаються різні ідентичності, а саме: етнічні, релігійні, мовні, гендерні, професійні тощо), контекстною (контекст може визначати, яка ідентичність переважає в даний момент) та динамічною (зміст кожної ідентичності та приналежність до неї осіб змінюється протягом часу). Для створення та підтримання справедливої, стабільної та мирної демократії, необхідно визнавати відмінні характеристики груп, водночас визнаючи неоднорідність та змінюваність всередині цих груп. Суспільства збагачуються завдяки різноманітності та плюралізму, що виникає в результаті, якщо і коли стосунки між групами (меншиною та більшістю), а також між групами та владою засновані на довірі, взаємній повазі, взаємодії та активному залученні. Потрібно заохочувати зв'язки всередині та між спільнотами, оскільки вони посилюють згуртованість суспільства, знижують напругу та попереджають ризик виникнення конфлікту. Визнання багатомірної різноманітності, притаманної суспільствам, групам та індивідуальним ідентичностям, повинно пронизувати все законодавство та формування політики інтеграції.

2. *Примат добровільної самоідентифікації.* Ідентичність підлягає примату (первинність, першість, переважання) індивідуального вибору на основі принципу добровільної самоідентифікації. Права меншин включають право осіб, що належать до меншин, самим вирішувати, вважатися такими чи ні. Цей вибір чи відмова від нього жодним чином не повинні викликати будь-які негативні наслідки. Свобода такого вибору не повинна обмежуватися взагалі. Асиміляція проти волі особи з боку держави або третіх осіб заборонена.

3. *Неізоляціоністський підхід до питань меншин.* Оскільки деякі права меншин набувають значущості лише тоді, коли ними користуються спільно з іншими, у певних ситуаціях це може призводити до виникнення деяких

відмінностей від інших груп у суспільстві. Ізоляція чи надмірне відділення може послабити зв'язки між спільнотами та підірвати згуртованість суспільства. Відчуття приналежності до певних спільнот, що складають як меншість, так і більшість, може зміцнити зв'язки в громаді та солідарність. Таке відчуття приналежності до спільноти, яке мають всі її члени, є невід'ємною частиною прав меншин, та необхідне для захисту і виконання прав осіб, що належать до меншин. Для суспільства вкрай важливо знайти необхідний баланс між рівнем розділення, необхідним для вільного вираження й розвитку різноманітності з одного боку, та встановленням і зміцненням зв'язків між різними спільнотами, що складають усе суспільство в цілому.

4. Спільні для всіх державні установи, відчуття приналежності до суспільства та взаємна акомодация.

Інтеграція є процесом, що вимагає від усіх членів суспільства прийняття спільних державних інститутів і відчуття приналежності до однієї держави та інклюзивного суспільства. Це не виключає можливості існування різних ідентичностей, що постійно розвиваються, є множинними та контекстуальними. Механізми, спрямовані на взаємну акомодацию, є необхідними для того, щоб домовлятися про дотримання законних вимог, що висуваються різними групами чи спільнотами. Цей принцип визнає, що в різноманітних суспільствах, заснованих на верховенстві права та політичному й інституційному плюралізмі, немає жодного протиріччя між наявністю різних ідентичностей та відчуттям спільної приналежності, що включає спільні державні інститути, але не обмежується ними.

5. Інклюзивність та ефективна участь. Політика інтеграції повинна бути заснована на інклюзивності і, таким чином, прагнути виникнення такої ситуації, коли кожен відчуває себе повноправним членом свого суспільства, має однаковий доступ до суспільних благ і послуг, а також рівні можливості. Ефективна участь на рівних умовах усіх членів суспільства в соціальному, економічному, культурному та суспільно-політичному житті повинна посідати

центральне місце. Установлення повноправного членства в суспільстві, рівних можливостей та однакового ставлення для всіх, у тому числі під час доступу до суспільних благ та послуг, повинно бути керівним принципом у розробці політики інтеграції. Це означає, що держави мають активно сприяти різноманітності та створювати умови, в яких кожен відчуває та поводить себе як повноправний член даного суспільства. Відчуття приналежності до одного суспільства передбачає, що, за належних умов, особи, незалежно від їхньої ідентичності, повинні не лише поважати законодавство та права інших, а й уникати самоізоляції та в повній мірі використовувати свої можливості з метою спрямування своїх вимог певними каналами через законні інструменти, надані владою.

6. Права та обов'язки. Політика інтеграції повинна враховувати інтереси всіх членів суспільства та узгоджуватися з їхніми правами, в тому числі правами осіб, що належать до меншин. Крім володіння правами, всі члени суспільства мають загальні для всіх обов'язки щодо дотримання законів, а також несуть відповідальність за внесок у розвиток та інтеграцію суспільства.

7. Відносини між спільнотами. Політика інтеграції має включати заходи, що заохочують діалог між спільнотами та взаємодію на основі толерантності та взаємоповаги. Такі заходи охоплюють широкий спектр ініціатив у різних галузях, у тому числі в освіті, засобах масової інформації та мовній політиці. Політика інтеграції повинна сприяти контакту та обміну між спільнотами та особами за допомогою стимулів і шляхом підвищення обізнаності щодо взаємних переваг взаємодії, діалогу та участі.

8. Політика, спрямована як на більшість, так і на меншини Повинна розроблятися та здійснюватися цілеспрямована політика, що спрямована як на меншини, так і на більшість. Це відображає той факт, що інтеграція суспільства є процесом взаємної акомодатії та активного залучення, що охоплює всіх членів суспільства як окремих осіб чи організованих груп.

Елементи політики інтеграції

1. *Формулювання ефективної політики.* Держави повинні протягом розумного періоду часу розробити стратегію, політику та відповідні плани дій для інтеграції, належним чином враховуючи повноваження та функції різних рівнів державної влади, а також інших діячів та зацікавлених сторін. Політика інтеграції повинна використовувати низхідний (згори донизу) та висхідний (знизу вверх) підходи.

2. *Законодавство та установи.* Законодавча база, в тому числі на конституційному рівні, має бути інклюзивною та повинна відкрито визнавати різноманітність у плюральному суспільстві й гарантувати його захист і просування.

3. *Діючі актори і ролі.* Здійснення політики інтеграції — це процес, що вимагає активного залучення багатьох зацікавлених сторін з державного та приватного секторів. Планування політики та відповідні документи повинні брати до уваги різних діячів та їхні обов'язки. Політика інтеграції чинить вплив на всі сектори суспільства і, таким чином, вимагає залучення широкого кола суб'єктів: установ усіх рівнів, приватного сектору та громадянського суспільства у найбільш широкому розумінні, в тому числі неурядових організацій, груп інтересів та наукових кіл.

Грацькі рекомендації щодо доступу до правосуддя національних меншин, ВКНМ ОБСЄ, листопад 2017 р.

Доступ до правосуддя осіб, що належать до національних меншин, має базуватися на принципах верховенства права, недискримінації та рівності, в тому числі гендерної рівності, права на справедливий судовий розгляд у розумний строк неупередженим органом, установленим законом, права на правову допомогу та ефективні засоби правового захисту. Держави повинні встановлювати, зміцнювати та фінансувати незалежні інституції з прав людини, які забезпечуватимуть ефективні засоби правового захисту для всіх скаржників, у тому числі осіб, що належать до національних меншин. Держави повинні забезпечити, щоб, у разі звернення представників меншин до судових органів і національних інституцій з прав людини та їхньої участі у провадженнях, вони

мали змогу це робити мовою, яку розуміють, бажано рідною мовою, а також відчували повагу до своєї ідентичності. Держави повинні надавати правову допомогу національним меншинам з метою усунення перешкод для їхнього доступу до правосуддя.

2.3. Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами регіону

На території України згідно з даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р. проживає 48,2 млн. осіб, які відповідно до Конституції України являють собою Український народ. Він складається із представників понад 130 національностей, у т.ч. з ряду етнічних спільнот.

Найбільшою етнічною спільнотою є етнічні українці (37,5 млн. осіб). Вони являють собою титульний етнос (народ, що дав назву державі, або українську етнічну націю). Декілька етнічних спільнот є корінними (автохтонними). Інші етнічні спільноти відносяться до категорій національних меншин, репатріантів, української діаспори та етнічних груп. Поліетнічність України супроводжується двомовністю її населення, причому мовні уподобання громадян України не співпадають з їх етнічною самоідентифікацією: за винятком росіян, у складі інших етнічних спільнот кількість осіб, які володіють мовою своєї спільноти, менша за її загальну кількість.

Позитивною є тенденція зростання громадської активності етнічних спільнот, у т.ч. меншин, яка проявляється у збільшенні кількості їхніх громадських організацій. Ряд меншин утворили загальноукраїнські об'єднання своїх організацій. Утворилися також об'єднання громадських організацій різних етнічних спільнот, таких як Асоціації національно-культурних об'єднань, Конгрес національних громад та інші.

Законодавство України дає широку можливість для забезпечення основних прав і потреб більшості етнічних спільнот у політичній, соціальній і

мовно-культурній сферах. У Конституції України встановлені гарантії мирного співіснування та розвитку громадян України всіх національностей шляхом сприяння консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин.

Реформування місцевих органів виконавчої влади є складним процесом. Державне управління діє як на регіональному рівні, так і на рівні органів місцевого самоврядування – виконкомів сільських, селищних, міських рад через делеговані їм повноваження виконавчої влади. Тому є проблеми, пов'язані з делегуванням цих повноважень та відповідальністю за їх виконання, а також проблеми взаємовідносин місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування: недосконала правова база розвитку місцевого самоврядування, нечітке розмежування функцій та повноважень між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, брак чітких організаційно-правових передумов складання фінансово-економічної бази самоврядних територіальних громад, яка б давала їм змогу належним чином реалізувати делеговані функції виконавчої влади.

Найбільш продуктивною формою впливу на процес національно-культурного самовизначення у сутнісному та функціональному виразах є взаємодія органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань національних меншин. Така взаємодія становить систему партнерських зв'язків на основі спільних громадських інтересів, для досягнення яких органи місцевого самоврядування та інститути громадянського суспільства мають специфічні ресурси та можливості.

Розглядаючи механізми взаємодії органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань національних меншин, ми виділяємо в якості найважливіших такі напрямки: координацію роботи, спільну розробку цільових програм, а також спільне проведення акцій та заходів.

У цих напрямках виявляється найбільша активність з боку органів місцевого самоврядування стосовно національних меншин. Внаслідок цього,

розглянемо форми взаємодії органів місцевого самоуправління та громадських об'єднань національних меншин. Взаємодія органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань розглядається як необхідна умова діалогу влади та суспільства в реалізації державної політики та політичного курсу України. Така взаємодія особливо важлива у поліетнічних регіонах із конфліктними факторами у відносинах між етнічними групами. Також механізмом взаємодії, що виправдав себе, є створення будинків та центрів культури, які функціонують як муніципальні установи. Досвід діяльності таких центрів засвідчує про реалії та перспективи діалогу органів місцевого самоврядування та національних меншин. При цьому такий діалог розвивається в рамках широкої, популярної культурно-просвітницької роботи, що відповідає основним напрямкам проекту Концепції етнонаціональної політики України і відповідним регіональним програмам.

До ефективних напрямів та форм взаємодії органів місцевого самоврядування та національно-культурних спільнот належать:

- створення органами місцевого самоврядування центрів національних культур;
- створення консультативних, координуючих та інших структур у сфері взаємодії з національно-культурними організаціями на регіональному та муніципальному рівнях;
- залучення національних меншин до розробки державних регіональних програм;
- підтримка проектів та програм, які ініціюються національно-культурними об'єднаннями.

Водночас, аналіз та узагальнення різних форм підтримки органами місцевого самоврядування акцій, проектів та програм, ініційованих громадськими об'єднаннями національних меншин, дає змогу виділити такі особливості:

- механізм підтримки проектів та програм громадських об'єднань національних меншин через бюджетне фінансування цих організацій,

муніципальні гранти та розміщення соціального замовлення є найбільш ефективним, однак використовується він не досить часто;

– непопулярність такого механізму викликана недооцінкою органами місцевого самоврядування можливостей та ресурсів громадських організацій у вирішенні соціальних, політичних та економічних питань, з одного боку, а також недостатньою організованістю.

Ефективність взаємодії органів місцевого самоврядування та національно-культурних спільнот обумовлена об'єктивними внутрішніми системними та територіальними факторами, серед яких:

– ступінь соціально-економічної зрілості суспільства загалом і соціуму конкретної території;

– сформоване співвідношення і розстановка сил соціальних груп: класових, станових, етнічних тощо, тип взаємодії;

– духовні, національні, культурні та релігійні традиції національних меншин;

– особливості геополітичного положення й історичного розвитку регіону;

– демографічний, соціально-економічний стан суспільства конкретної локальної території.

Ситуація в Україні на сьогодні складається так, що органи місцевого самоврядування перебувають в прямій залежності від рішень влади регіонального рівня, а здебільшого – від органів влади державного рівня. Ця залежність переважно є фінансовою, а інколи й політичною. У випадку, коли органам місцевого самоврядування і громадським організаціям національних меншин вдається побачити суть проблеми і зрозуміти один одного, можна відзначити такі додаткові ресурси, які будуть сприяти розвитку і підвищенню ефективності взаємодії визначених суб'єктів:

1. Ресурси та можливості органів місцевого самоврядування:

– удосконалення структури управління для ефективної взаємодії з громадськими організаціями національних меншин;

- постійна робота з місцевими представниками національних меншин для підвищення інноваційного потенціалу території;
- створення в структурі системи управління підрозділів, які відповідають за розвиток території;
- впровадження механізмів суспільно-державної експертизи для публічної оцінки соціальних проектів і муніципальних програм соціального розвитку;
- визначення механізмів відповідальності місцевої влади та передачі відповідальності при делегуванні деяких функцій громадським організаціям національних меншин.

2. Ресурси громадських об'єднань національних меншин:

- проведення конкурсів, ярмарків, презентацій, виставок, фестивалів, відкриття лабораторій для розробки соціальних проектів, спрямованих на поліпшення життя населення і розвиток території;
- обговорення важливих стратегічних рішень, що стосуються місцевих жителів;
- проведення публічних слухань за результатами діяльності з аналізом позитивного і негативного досвіду;
- методичне забезпечення при підготовці переговорного процесу з органами місцевого самоврядування;
- взаємодія різних громадських організацій для вирішення соціальних проблем і проблем розвитку території;
- надання різних соціальних послуг населенню та визначення механізмів власної відповідальності.

Взаємодія та співпраця органів місцевого самоврядування та національних меншин, а відтак залучення ресурсів із двох сторін надасть розвитку регіону динамічної стабільності, ефективності та результативності у довгостроковій перспективі.

3. Ресурси взаємодії органів місцевого самоврядування і громадських об'єднань національних меншин:

– участь у спільній розробці законів і нормативно-правових актів, які регулюють взаємодію органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань національних меншин;

– підвищення рівня компетентності представників системи муніципального управління, громадського сектору за допомогою професійної перепідготовки;

– розробка методик і організація відкритої оцінки змісту діяльності громадських об'єднань національних меншин;

– організація спільного навчання представників громадських об'єднань національних меншин, державних службовців і муніципальних управлінців, зокрема організація та проведення круглих столів, муніципальних конференцій, ділових ігор, семінарів, відкритих лекцій тощо;

– спільна розробка нових видів діяльності громадських об'єднань національних меншин, що дозволяють залучати до цієї діяльності нових учасників;

– проведення громадської експертизи соціальних проектів;

– створення загального інформаційного поля, а саме створення відкритого інформаційного дискусійного майданчика в мережі Інтернет для обговорення жителями найважливіших проблем місцевого рівня;

– розробка проектів і програм, обговорення пропозицій та ініціатив з боку громадських організацій національних меншин із проведенням голосування;

– робота з розповсюдження досвіду, популяризація (PR) спільних дій, підготовка циклів передач на місцевому телебаченні і радіо, публікацій у місцевих засобах масової інформації про спільне вирішення проблем та досягнуті результати.

Таким чином, результативної взаємодії громадських організацій національних меншин та органів місцевого самоврядування можна досягти при широкому залученні громадян до вирішення місцевих проблем, інформуванні їх про досвід і можливості організації подібної діяльності, механізми її

здійснення, при суворому дотриманні законодавчих положень, а також підтримці балансу державних і місцевих інтересів.

Проте, маємо засвідчити, що на сьогодні потенціал як органів місцевого самоврядування, так і громадських об'єднань національних меншин в Україні не використовується повною мірою. Взаємодія між ними відбувається переважно у національно-культурному векторі, за відсутності широких зв'язків у програмах політичного, соціального, управлінського, інформаційного спрямування. Тому на часі посилення впливу національних меншин у деяких напрямках діяльності органів місцевого самоврядування. Залежно від контексту використання, цьому поняттю можна дати декілька визначень.

Під посиленням впливу національних меншин ми будемо розуміти процес, в якому громади національних меншин отримують більший контроль за прийняттям рішень і збільшують вплив на структури, які безпосередньо вирішують проблемні питання національних меншин. Якщо деякі аспекти процесу посилення впливу можна розглядати як самостійні, наприклад набуття певних навичок і знань, то загалом процес посилення впливу має сприйматися в контексті взаємовідносин з органами місцевого самоврядування. Це означає, що посилення впливу або підвищення рівня взаємодії має ґрунтуватися на відносинах між громадами національних меншин та органами місцевої влади та їх зростаючих можливостях і бажанні вступати в діалог, ділитися відповідною інформацією та досвідом, а також спільно працювати над вирішенням існуючих проблем. Орган місцевого самоврядування повинен ініціювати на постійній основі такий проект, який би сприяв посиленню впливу національних меншин за рахунок надання їм можливостей і ресурсів для набуття досвіду, навичок і впевненості для взаємодії з чиновниками в конструктивному ключі, пошуку ефективних методів боротьби з дискримінацією, а також почали грати активну участь у прийнятті рішень та формуванні підходів, які гарантуватимуть рівноправний доступ до правосуддя.

Враховуючи першорядну роль неурядових організацій, що представляють національні меншини, в побудові і розвитку демократичного суспільства, орган

місцевого самоврядування повинен ставити за мету зміцнення потенціалу цих структур.

Таким чином, можна виділити напрями посилення взаємодії громад національних меншин та органів місцевого самоврядування:

- поглиблення співпраці у напрямку пошуку нових форм ефективного рівноправного і конструктивного партнерства;
- розвиток навичок з управління проектами та роботі неурядових організацій, а також зміцнення потенціалу організацій національних меншин в плані доступу до фінансових ресурсів (одержання фінансування, складання пропозицій щодо проектів, планування бюджету тощо);
- підвищення правової грамотності у сфері відповідного внутрішнього і міжнародного законодавства.

Із зазначеного вище виникає думка про те, що взаємодія органів місцевого самоврядування та національних меншин повинна ґрунтуватись на партнерському підході.

Саме партнерський підхід дає можливість органам місцевого самоврядування:

- поліпшити знання місцевого контексту і особливостей способу життя національних меншин;
 - більш ефективно відповідати на запити місцевого населення;
 - спільно виробляти найбільш прийнятні до конкретної ситуації рішення за існуючих питань безпеки населення, таких як міжнаціональні конфлікти, злочини на національному ґрунті і загальні питання безпеки тощо.
- Першочерговою умовою роботи в партнерстві з національними меншинами є встановлення і підтримання взаємної довіри і позбавлення від негативних стереотипів і упередженого ставлення. У проекті Концепції етнонаціональної політики обумовлено, що одним з найбільш дієвих інструментів проведення етнонаціональної політики в регіональному масштабі стане програмно-цільовий підхід, що дозволить об'єднати зусилля органів державної влади, органів місцевого самоврядування з ініціативами національних товариств

регіону в досягненні спільної мети: задоволення національно-культурних потреб і підвищення якості життя національних меншин [5].

Реалізація етнонаціональної політики є більш складним процесом, більш тонким порівняно з управлінням в інших галузях суспільного життя. Нормування та адміністрування життя соціуму відходить у минуле, а на зміну приходить необхідність створення умов для різноманіття, саморозвитку соціально-культурних процесів.

По суті визнається необхідність переорієнтації всієї системи державного управління в соціокультурній сфері: постанови, накази, правила, дозволи, заборони повинні поступитися місцем науковому та інформаційному обслуговуванню, методичному забезпеченню, створенню технічної бази, організаційних та інших умов для підтримки культурних ініціатив населення, вишукування нових засобів для розвитку суб'єктів національних меншин. Під суб'єктами маються на увазі об'єднання національних меншин, якщо розглядати проблему ширше, то це можуть бути громадяни, різні групи населення та їх об'єднання, установи, громадські організації тощо.

На сьогодні головне завдання державного управління полягає у сприянні реалізації і поєднанню інтересів суб'єктів етнонаціональної політики.

У вирішенні завдань національної політики на муніципальному рівні виділяються два основних напрямки:

- відтворення і розвиток вже сформованого рівня національних об'єднань,
- вирішення існуючих і прогнозованих національних соціально-значущих проблем.

Аналіз практики взаємодії органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань національних меншин дозволив виявити три моделі такої співпраці:

1. Патерналістська (домінантна) – при якій органи місцевого самоврядування прагнуть тиском впливати на існуючі структури громадських об'єднань національних меншин, вбудувати їх у власну ієрархічну систему,

відводячи їм роль підпорядкованої структури. При цьому діалог зводиться до диктату з боку владних структур власних умов з мінімальним урахуванням думки останніх. Однак сама система громадських об'єднань становить протилежність ієрархії, що визначає крайню неефективність цієї моделі.

2. Партнерська – полягає в спробах владних органів вбудуватися в діючі мережі громадських об'єднань, виступити в якості одного з мережевих вузлів. Владний вузол, як правило, намагається відігравати ключову роль у мережевій взаємодії, визначаючи тип функціонування всієї мережевої структури. Незважаючи на більшу, порівняно з попереднім підходом, варіативність створених відносин, цей підхід все ж має небагато перспектив і малоефективний, оскільки мережа не сприймає моноцентризм і відкидає його. У результаті мережа громадських об'єднань національних меншин переходить у латентний стан, порушується комунікація між громадськими об'єднаннями національних меншин та органами місцевого самоврядування.

3. Інституційно-комунікативна – передбачає розробку практик, опосередкованої взаємодії або впливу органів місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування, таким чином, є ініціаторами і архітекторами процесу взаємодії.

Реалізація цієї моделі можлива в двох варіантах.

У рамках першого – здійснюється об'єднання розрізаних громадських об'єднань навколо впливової громадської організації. Іншими словами, інтеракція здійснюється опосередковано. Ефективність цього підходу залежить від авторитетності та впливовості громадської організації.

У рамках другого варіанту передбачається використання органами місцевого самоврядування потенціалу громадських організацій у вирішенні суспільно-значущих проблем. Суть цього підходу полягає у створенні мереж об'єднань шляхом формування єдиного інформаційно-комунікативного простору представників громадських об'єднань. Чим більшою є кількість інформаційних каналів, задіяних при цьому, тим результативнішим буде цей підхід. Саме формулювання спільної мети і формування спільного інтересу в

учасників дозволяє нам говорити про інституційно-комунікативний механізм як такий.

Важливим напрямом покращення взаємодії може стати збільшення представництва національних меншин в урядових та законодавчих структурах. На думку українського дослідника Ю. Тищенко, це можна втілити за допомогою таких заходів, як “призначення представників меншин як членів ключових комітетів, консультативних органів або інших органів високого рівня”, а також “інституціоналізації активного розгляду питань меншин у всіх відповідних міністерствах, наприклад, шляхом призначення співробітників або відділу, відповідального за вирішення проблем меншин” [15].

Іншим важливим управлінським аспектом є те, що, підтримуючи діяльність національних громадських організацій щодо формування їх як мережі, у влади з’являється додаткова технологічна можливість впливу на їх діяльність, розробляючи механізм ефективної взаємодії владних органів як ієрархічної структури з мережевою.

У рамках реалізації чинного рішення та діючої програми представники органів місцевого самоврядування в сфері взаємодії з громадськими об’єднаннями національних меншин проводять зустрічі в режимі “зворотного зв’язку”, використовуються різні форми роботи з національно-культурними організаціями. Органи державної влади сформовані за ієрархічним принципом і мають вузьку відомчу спеціалізацію своєї діяльності з обмеженими повноваженнями, відповідальністю і компетентністю. Виникнення і функціонування мережевої структури у формі консультаційних, дорадчих та інших переговорних майданчиків дозволяє підвищити рівень рефлексії і розширити кількість суб’єктів органів місцевого самоврядування для вирішення завдань. Формування мережевої структури у сфері міжнаціональних відносин на території областей добре укладається в більш глобальну тенденцію в регіоні, яка полягає в тому, що на території області формується широка мережа горизонтальних взаємозв’язків ініційованих представниками громадянського суспільства.

Отже, можна зробити такі висновки з розділу. Підвищення ефективності діяльності наявних структур взаємодії з національними меншинами прямо пов'язане з розвитком і розширенням поля публічної політики, з формуванням відкритого інформаційного простору щодо суті і результатів діяльності цих структур та щодо рішень органів місцевого самоврядування, прийнятих на основі пропонованих громадськістю рекомендацій.

Таким чином, від сукупності дій громадських організацій національних меншин, бізнес-спільноти, політичних партій, просто соціально активних громадян, від злагодженості їх роботи багато в чому залежить масштаб і ступінь якісного розвитку такого суспільного явища, як національні меншини. У разі успішної реалізації цієї моделі взаємодії це дозволить національним меншинам і органам місцевого самоврядування вийти на новий для себе якісний виток розвитку: від розрізнених дій окремих його елементів, від забезпечення представництва, зокрема і у владному середовищі, інтересів національних меншин, об'єднаних на культурному, релігійному ґрунті, до демонстрації готовності громадськості взяти на себе ініціативу з вирішення суспільно значущих і соціально складних завдань, перетворюючись на вагому соціальну силу, здатну не тільки контролювати дії органів місцевого самоврядування, але і взяти на себе відповідальність за спільне з владою вирішення окремих державно-значущих завдань.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМИ СПІЛЬНОТАМИ У РЕГІОНІ

3.1. Аналіз взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами (на прикладі Мелітопольської міськради Запорізької області та її виконавчого комітету)

За матеріалами останнього перепису населення (2001 р.) на території Запорізької області проживає понад 130 національностей та народностей. Серед багатонаціонального населення регіону російська громада посідала у 2001 році друге місце: понад 476 тис. осіб (24,74 % від загальної кількості мешканців області). Болгарська громада посідала 3 місце в регіоні за чисельністю: понад 27 тис. осіб (1,44 % від загальної кількості населення області, яка має приклади компактного проживання у Приморському, Приазовському та Бердянському районах). Білоруська громада за чисельністю посідала 4 місце в Запорізькій області: понад 12 тис. осіб (0,66 % від загальної кількості жителів області, яка має приклад компактного проживання у селі Гусарка Більмацького району). Вірменська громада за своєю чисельністю посідала 5 місце: понад 6 тис. осіб, (0,33% загальної кількості жителів області).

У першій десятці національних меншин області також були у 2001 році громади: татар (понад 5 тис. осіб), євреїв (понад 4 тис. осіб), грузин (близько 4 тис. осіб), азербайджанців (2,5 тис. осіб), молдаван (2,5 тис. осіб).

Серед багатонаціонального населення регіону компактну форму проживання мають болгарська громада (у Приморському, Приазовському та Бердянському районах), білоруська громада (село Гусарка Більмацького району), албанці (у Приазовському районі), чехи (с. Новгородівка Мелітопольського району) та поляки (с. Богатирівка Вільнянського району).

Станом на 01.07.2017 в Запорізькій області зареєстровано 95 громадських організацій національних меншин. Найбільше громадських організацій національних меншин зареєстровано у м. Запоріжжя (28 громадських організацій), м. Мелітополі (29 громадських організацій) та м. Бердянськ (9 громадських організацій).

Головними сферами діяльності організацій національних меншин є сфера культури та освіти. Національні меншини співпрацюють між собою за рахунок контактів між своїми організаціями, зустрічей на національних фестивалях та інших заходів, а також під час роботи різноманітних координаційних органів при органах виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Ініціатором співпраці між представниками національних меншин та органами місцевої влади переважно виступає виконавча влада та місцеве самоврядування області.

Національні меншини координують свої дії через координаційні органи при виконавчій владі та місцевому самоврядуванні. Наприклад, на рівні області – Координаційної ради громадських об'єднань.

Розглянемо особливості взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами (на прикладі Мелітопольської міськради Запорізької області та її виконавчого комітету)

Місто Мелітополь Запорізької області обіймає територію 4975,0 га. Кількість населення у місті складає 155,44 тис. осіб (на 01.07.2016). Управління статистики у м. Мелітополі здійснює облік населення міста за кількістю, віком, статтю, національною приналежністю, зайнятістю тощо та відправляє ці дані до Державної служби статистики України. За даними перепису населення 2001 року, на території міста проживають представники 96 національно-етнічних спільнот. Найбільша етнічна група – українці (88 453 осіб). Кількість внутрішньо переміщених осіб, які зареєструвалися в управлінні соціального захисту населення Мелітопольської міської ради Запорізької області станом на 26.10.2016 – 4301 особа. Громадян іноземного походження проживає у місті 1200 осіб.

За даними перепису населення 2001 року: росіяни – 62 358 особи; болгари – 2908 осіб; татари – 1323 особи; білоруси – 1212 особи; роми – 369 осіб; вірмени – 430 осіб; євреї – 479 осіб; німці – 326 осіб; азербайджанці – 280 осіб; кримські татари – 255 осіб; поляки – 184 особи; молдавани – 197 осіб; албанці – 132 особи; грузини – 133 особи.

У місті активно працює Спілка громадських організацій «Рада національних товариств». Основними завданнями Ради є збереження й розвиток культури, ознайомлення мешканців міста з сучасним життям й історією етнічних громад, їх традиціями та звичаями, мистецтвом історичної Батьківщини, а інакше й не може бути, адже завдяки розвитку культури представників різних етнічних спільнот збагачується і наша українська культура. При товариствах створені й працюють 14 творчих колективів, 5 із яких мають почесне звання «Народний колектив», а 5 – «Аматорські колективи». Усі вони неодноразово представляли Запорізьку область на міжнародних, всеукраїнських, обласних та міських фестивалях, конкурсах, виставках.

Організовано проводяться науково-практичні конференції, наради, семінари, круглі столи, яким надається методична допомога з боку представників органів влади.

Пріоритетним напрямом реалізації сучасної української державної етнополітики є популяризація національних культур через мережу культурно-мистецьких закладів – музеїв, бібліотек, театральних-видовищних закладів, об'єднань. Представники національних товариств здійснюють багато інших заходів, що сприяють етнокультурному відродженню національних спільнот. Усі громадські організації тісно співпрацюють з Міністерствами, Консульствами, Федераціями, отримуючи поради або допомогу в різних напрямках діяльності. Сьогодні можна упевнено стверджувати, що в Мелітополі дедалі активніше розгортається діяльність громадських національно-культурних товариств. Створюються нові організації, з'являються корисні та нові цікаві проекти. Саме завдяки цьому і відбувається духовне

відродження національних товариств та формування атмосфери толерантності, взаєморозуміння і взаємоповаги, утвердження міжетнічного миру й злагоди в нашому регіоні.

Надзвичайно важливою для міста Мелітополь стала участь у проєкті «Інтеркультурне місто».

У проєкті «Інтеркультурне місто» зауважується, що оптимальним інтеркультурним містом є таке, що прийняло свідоме рішення самовишукувати, виявляти і визнавати приклади інтеркультурності, встановило політичну ціль консолідувати та надбудувувати на таких прикладах; а також розробило стратегію розвитку та забезпечило відповідні ресурси для її підтримки. Міська влада такого міста також робить офіційну заяву, надсилаючи цим недвозначне громадське повідомлення про свою прихильність до інтеркультурних принципів і бере активну участь у переконанні інших ключових зацікавлених сторін в місті зробити те ж саме.

Підписано Меморандум мережі інтеркультурних міст України, «План міжкультурної інтеграції міста Мелітополь до 2020 року». Це є затвердженим документом – рішення 27 сесії Мелітопольської міської ради Запорізької області VI скликання від 30.07.2015 №13. На сайті Мелітопольської міської ради існує сторінка «Інтеркультурне місто». Створено робочу групу з моніторингу реалізації «Плану міжкультурної інтеграції міста Мелітополь до 2020 року». Розпорядження міського голови від 24.10.2016 № 697-р.

Щодо фінансування – у 2016 році місцевою владою було започатковано міський конкурс для НУО на отримання співфінансування на реалізацію соціально-культурних проєктів за рахунок бюджетних коштів. Серед пріоритетів напрямків проєктів були вказані заходи, що передбачені «Планом міжкультурної інтеграції міста Мелітополь до 2020 року».

Серед переможців конкурсу: «Всеукраїнський форум «Мелітополь інтеркультурний: джерела та горизонти діалогу» (Мелітопольський благодійний фонд «Освіта», співфінансування – 20 тис. грн.); «Громадський центр сімейного дозвілля» (Запорізький обласний благодійний фонд «Розвиток

майбутнього», 20 тис. грн.); «Інтеркультурний дитячо-підлітковий табір денного перебування «Мозаїка» (ГО «Мелітопольська міська єврейська спілка», 14,5 тис. грн.)

Створено робочу групу з моніторингу реалізації Плану міжкультурної інтеграції міста, якій було доручено актуалізувати терміни виконання оперативних завдань «Плану міжкультурної інтеграції м. Мелітополь до 2020 року», розробити та затвердити відповідний план їх реалізації на 2017 рік до 14.12.2016. За розпорядженням міського голови від 24.10.2016 № 697-р Центр соціологічних досліджень проводить моніторингове дослідження щодо ролі соціального середовища у формуванні інтеркультурної політики міста згідно Плану, інтеграційна тема 2, пункт 2.1.5.

Місто впроваджує різні заходи визнання/ вшанування місцевих громадян чи організацій, які багато зробили для того, щоб заохотити інтеркультурність в міській громаді. Зокрема, нагороджено медаллю «25 років Незалежності України» до свята Незалежності України, з нагоди дня міста Мелітополя та за вагомий внесок в розробку плану міжкультурної інтеграції міста до 2020 року: Стаценко Ганну – голову ГО «Мелітопольська міська єврейська община», Арабаджи Олену – заступника голови ГО «Мелітопольське національно-культурне караїмське товариство "Джамаат"», Макропуло Валентина – голову громадської організації «Мелітопольського товариства греків», Ібрагімова Р.С. – голову комітету сприяння кримських татар на історичну Батьківщину «Азат».

Учасники всеукраїнського форуму «Мелітополь інтеркультурний: джерела та горизонти діалогу» (22-23 вересня 2016 рік) отримали сертифікати учасників Форуму.

В основі концепції інтеркультурного міста лежить поняття про перегляд, перетворення, перекомпонування важливих функцій міста в інтеркультурному світлі для того, щоб забезпечити адекватні послуги для громадян незалежно від їх культурного походження. Місто має запитати себе «якби пріоритетним завданням міста була б оптимізація потенціалу крос-культурного співробітництва, що б ми зробили інакше?»

Відношення до культур та рас можуть формуватися у ранньому віці. Школа має сильний вплив, а також потенціал, щоб або посилити або ж кинути виклик забобонам багатьма способами: через соціальне середовище, що вона створює, наставлення, що вона дає, і цінності та знання, що вона прищеплює.

В закладах освіти м. Мелітополя виховуються та навчаються діти різних національностей та національних меншин, але переважну більшість складають українці та росіяни.

Статистика з цього питання не ведеться, але, наприклад, в рамках роботи над проблемною темою виховної роботи «Формування інтеркультурної компетентності учня в умовах розвитку сучасного навчального закладу» Мелітопольською загальноосвітньою школою I – III ступенів № 11 проводився аналіз щодо визначення етнічного походження учасників навчально-виховного процесу. У Мелітопольській загальноосвітній школі № 22 навчаються діти різних національностей, тому у ній працюють за темою виховної роботи: «Формування інтеркультурного середовища в шкільному колективі як засіб виховання толерантності». Крім цього, етнічне походження вчителів в школах певною мірою відображає склад населення міста.

Більшість шкіл роблять зусилля для того, щоб залучити батьків з числа етнічних меншин/сімей мігрантів в шкільне життя. Зокрема, члени опікунської ради, батьківські комітети Мелітопольських шкіл мають у своєму складі представників різних етнічних груп. Батьки разом з дітьми беруть участь у благодійних акціях, концертах, у роботі шкільного самоврядування та у соціальних проектах, спрямованих на вирішення проблем громади та школи. У Мелітопольській загальноосвітній школі I-III ступенів № 11 з метою підготовки учнівської молоді до успішної самореалізації в умовах європейської інтеграції, активізації пізнавальної діяльності до вивчення історії, культури, звичаїв та традицій держав світу, силами учнів та батьків створюється музей інтеркультурності та закладено Алею дружби народів. У загальноосвітній школі I-III ступенів №8, де протягом 2016-2018 років розпочато реалізацію освітньо-виховного проекту «Інтеркультурний клас: Україна-Болгарія» (25

учнів 10 класу, 10 батьків, 8 педагогів); відбувається спілкування з представниками інших національностей та віросповідань.

Часто школи проводять інтеркультурні проекти, такі, як обміни зі школами з різним етнічним складом, інтеркультурні освітні проекти, проекти про різні культури і релігії, інтеркультурні фестивалі, визнаючи культурні традиції різних учнів через декорації в школі. Зокрема, учні НВК № 16 з 2012 року беруть участь у Європейському проекті «З Двох Роби Три» за підтримки Європейської Ради. Мелітопольська СШ № 25 є учасником проекту GoetheInstitut – іспити у школах України А-1, А-2, В-1, В-2 з німецької мови «Покажи, на що справді здатний». У гімназії № 5 впроваджуються проектні технології в рамках акмеологічного середовища навчального закладу. Гімназія стала учасником конкурсу, оголошеного Громадською організацією GoGlobal за ініціативи Міністерства освіти і науки України, та отримала Грант на участь у проекті «GoCamps» – відкриття мовного табору нового покоління на базі навчального закладу. Мелітопольська СШ № 23 з метою вивчення культурної спадщини білоруського народу продовжує реалізацію проекту міжнародної співпраці з гімназією №1 м.Барановичі «Подорож Зубренятка та Котигорошка».

Неможливо впливати на збільшення або зменшення етнокультурного змішування, яке на «різнобарвній» території відбувалося протягом багатьох століть. У школі не акцентують увагу на приналежність до певної етнічної групи. Батьки вільно обирають клас та школу для своїх дітей за власним бажанням.

У європейських містах існує велика різниця в тому, в якій мірі частини житлових поселень пов'язані з культурою чи етнічністю. Є також різні думки про те, чи слід втручатися державі, щоб заохочувати більш інтенсивне соціально-культурне змішування і стимулювати динаміку громад в житлових районах, чи ринок і особистий вибір повинен бути головними визначальними чинниками. Інтеркультурне місто не вимагає «ідеального» статистичного змішування людей і визнає цінність етнічних анклавів (груп), якщо вони не є

бар'єрами на шляху вільного потоку людей, ідей і можливостей, як всередину, так і назовні.

У м. Мелітополі немає житлових районів з переважною більшістю жителів однієї і тієї ж етнічної приналежності (включаючи походження більшості), немає і житлових районів, де представники етнічних меншин складають більшість жителів. Неактуальною для міста є політика щодо збільшення (етнічного/культурної) різноманітності жителів в районах (щоб уникнути етнічної концентрації).

У місті розвивається політика щодо сприяння зустрічам та взаємодії представників різних етнічних груп в районах (взаємодія в межах районів). Конкурс «Таланти мого мікрорайону»; Свято «Інтеркультурної Пасхи».

За параметром «Етнічний/культурний склад державних службовців інтеркультурного міста» має відобразитися етнічний склад населення (на всіх рівнях ієрархії). Більш того, місто має визнавати, що при зміні населення, сама природа державної служби повинна перевірятися та переглядатися. Місто повинне бути відкритим для нових ідей та інновацій з боку меншин, і не нав'язувати підхід «один розмір підходить всім» в сфері державної діяльності та послуг. У м. Мелітополь етнічне походження державних службовців міста не відображає етнічний склад його населення. На сьогодні графа «національність» у паспортах відсутня, тому неможливо визначити, до якої етнічної групи належать держслужбовці. Люди, які не є громадянами країни, не можуть бути прийняті на роботу в адміністрацію

Місто приймає заходи щодо забезпечення інтеркультурного змішування та компетенції в приватних підприємствах (напр. підтримка містом Протидискримінаційного Чертеру в підприємствах, підприємницького чартеру культурного різноманіття, Інтеркультурних тренінгів для менеджерів компаній).

З 2013 року в місті на базі Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького спільно з представниками бізнесу міста та регіону започатковано навчальний практичний курс «Реальне

підприємство», на меті якого надання знань та формування необхідних навичок у організації та реалізації власної бізнес-ідеї.

Місто надає певні види послуг, що відповідають етнокультурному походженню всіх його громадян (похоронні/шкільного харчування/відділи чи певний час «тільки для жінок» у спортивних закладах). Зокрема, у місті діє комунальне підприємство «Ритуальна служба «Ритуал» Мелітопольської міської ради Запорізької області, яке контролює роботу організацій, які надають ритуальні послуги та послуги, пов'язані з похованням на території міста.

У місті працює тільки для дівчат відділення художньої гімнастики в КЗ «ДЮСШ №3» Мелітопольської міської ради. На відділені баскетболу КЗ «ДЮСШ №3» проводяться тренувальні заняття і сформовані команди окремо для дівчат і окремо для юнаків. На відділені волейболу КЗ «ДЮСШ №1» проводяться тренувальні заняття і сформовані команди окремо для дівчат і окремо для юнаків. КЗ «ДЮСШ» – Комунальний заклад «Дитячо-юнацька спортивна школа».

За рахунок бюджетних асигнувань в школах міста організовано харчування для всіх учнів 1-4 класів та для учнів пільгових категорій старшої школи, серед яких діти різних національностей. Страви шкільного харчування різноманітні, враховуючи те, що століттями на цій території ми живемо разом, зрозуміло, що до страв української або російської кухні увійшли й страви інших національних кухонь.

Велике значення має питання щодо того, наскільки інтеркультурним є ринок праці. Великі частини економіки та ринку праці можуть знаходитися поза межами контролю міської влади, але все ж знаходитися у сфері її впливу. Враховуючи встановлені на національному рівні обмеження щодо доступу до ринку праці державного сектору, приватний сектор може запропонувати легший шлях для меншин до участі в економічній діяльності. У свою чергу, така діяльність (магазини, клуби, ресторани, а також висококваліфікована індустрія і науковий пошук) може забезпечити цінний інтерфейс для взаємодії різних культур міста.

У той час, як частіше всього бар'єри доступу до економічної діяльності існують для меншин чи мігрантів, в деяких випадках, може бути навпаки. Дослідження, однак, показали, що саме культурне змішування, а не одноманітність сприяє розвитку творчості та інновацій.

Місто приймає заходи для заохочення бізнесу з числа етнічних меншин, щоб вийти за межі етнічної економіки і увійти в основне русло економіки та сектори з більш високою доданою вартістю (допомагає рости малим і середнім етнічним підприємствам, а також диверсифікувати свою продукцію і вийти на нові ринки, допомагає з бізнес плануванням, банківськими справами, наставництвом). Розпорядження міського голови від 24.06.2016 № 434-р «Про створення робочої групи з розробки проекту Програми просування продукції міста на зовнішні ринки за методологією Проекту ПРОМІС»; розроблена Дорожня карта розробки проекту Програми просування продукції міста Мелітополя на зовнішні ринки; розроблений план заходів щодо впровадження компоненту Проекту ПРОМІС. Підтримка розвитку і підвищення ефективності діяльності малих та середніх підприємств; участь у Покровському ярмарку в м. Запоріжжя; Розробка Програми просування продукції міста Мелітополя на зовнішні ринки.

Велике значення також має питання про те, чи вживає місто заходи для створення «ділових районів/інкубаторів», в яких різні культури можуть більш легко змішуватися. У 2016 році Громадською організацією «Комітет майбутнього. Солідарність і відповідальність» в рамках Української ініціативи щодо підвищення впевненості (UCBI) за фінансової підтримки Агенства США з міжнародного розвитку (USAID) реалізується проект «Бізнес-інкубатор». Проект створює умови для підприємців-початківців у організації свого бізнесу. Його метою є створення умов становлення та розвитку малого бізнесу і освітніх програм для розвитку підприємництва в місті Мелітополі, та налагодження діалогу та співпраці між представниками різних поколінь, культур, інтересів. Його стратегічною метою є створення нових робочих місць, генерація підприємницького середовища і формування громади нової формації. Першим

етапом роботи Бізнес-інкубатора «Ліфт» став відбір на конкурсній основі 30 бізнес-проектів, для реалізації яких будуть надані в користування обладнані приміщення, комп'ютерна техніка та надані консультаційні, бухгалтерські, юридичні та інші, необхідні для розвитку бізнесу послуги.

Окреме дослідження стосується того, наскільки інтеркультурним є культурне і цивільне життя. Час, який люди виділяють на дозвілля часто може бути найкращою можливістю для них зіткнутися і взаємодіяти з представниками інших культур. Однак, якщо дозвілля організовано за етнічними ознаками (напр. футбольні ліги команд для представників однієї культури), воно може бути потужним підкріпленням поділу. Місто може впливати на це через свої власні безпосередньої ініціативи та методи розподілу ресурсів для організацій.

Мелітопольська міська рада всіляко заохочує громадські організації та ініціативні групи впроваджувати проекти, які містять елементи інтеркультурності. Зокрема, одним з пріоритетів конкурсу грантів на реалізацію соціально-культурних проектів є реалізація заходів Плану міжкультурної інтеграції міста Мелітополя (загальний бюджет цього конкурсу становить 200 тис. грн.). Додатково міська рада оголосила конкурс для всіх мешканців міста Мелітополя у формі партиципаторного бюджету, відповідно до якого кожен мешканець може запропонувати міській владі проект, у т.ч. в сфері міжкультурної інтеграції (загальний бюджет цього конкурсу становить 2 млн. грн.). За результатами конкурсу соціально-культурних проектів серед проектів-переможців, які здобули фінансову підтримку з міської ради, є проекти міжкультурної інтеграції (частка таких проектів становить 18%)

Місто регулярно організовує події та заходи в області мистецтва, культури і спорту, спрямованих на заохочення людей з різних етнічних груп до взаємодії (змішування). Зокрема, це такі, як: День соборності України; Всеукраїнського форуму «Мелітополь інтеркультурний: джерела та горизонти діалогу», присвяченого питанням інтеркультурності; Панорамна виставка під назвою: «Європейський Союз. Від історії до сьогодення»; Літній дитячий табір

«Мозаика» влітку 2016 року протягом двох тижнів, організований Мелітопольською міською єврейською общиною; День культурного розмаїття: соціальна акція «Гармонія і ритми розмаїття»; мітинг пам'яті жертв кримськотатарського народу; ювілейний концерт народного кримськотатарського ансамблю «Гузель Къырым»; у Мелітопольському краєзнавчому музеї пройшов вечір «Museum Ethno Fest», в рамках проведення Європейської ночі в музеї, в етнокультурному стилі.

Місто заохочує культурні організації до залучення різноманітності та інтеркультурних відносин в їх проекти/продукції (за рахунок конкретних грантів або спеціальними нормативними актами, наприклад). Прийняте Розпорядження міського голови від 27.09.2016 № 643-р «Про затвердження паспорта Програми розвитку діяльності національно-культурних товариств м.Мелітополя на 2016 рік» та втрату чинності розпорядження міського голови від 28.03.2016 № 219-р. Обсяг бюджетного призначення складає – 70,0 тис. грн. Рішенням Виконавчого комітету Мелітопольської міської Ради до конкурсу соціально-культурних проектів для громадських організацій на 2016 рік було включено номінацію «Реалізація Плану міжкультурної інтеграції».

У м. Мелітополь організуються громадські дискусії та кампанії з питання культурного розмаїття і спільного життя. Тренінг «Основи міжкультурної компетентності для бібліотекарів та музейних працівників» в рамках проекту «Замінімо стіни відкритими вікнами». Проведення інтерактивного семінару та конект-студії «Ми різні – й в цьому наше багатство. Ми разом – й в цьому наша сила», Круглий стіл «Релігійна етика в діалозі з етноконфесійними ідентичностями», масовий захід в форматі «Жива бібліотека» в рамках проекту «Співпраця бібліотек і музеїв Мелітопольщини як ресурс розвитку освіти дорослих» в рамках проекту «Замінімо мури відчиненими вікнами» за участі представників національно-культурних товариств Мелітополя в якості «живих книг». «Мелітопольські немелітопольці: знайти себе в новій громаді». До діалогу з новими представниками громади

було залучено представників національно-культурних товариств інтеркультурного Мелітополя.

Місто також здійснює заходи для заохочення інтеркультурного змішування в громадських бібліотеках/музеях/ігрових площадках/площах. Слід назвати такі: Співпраця бібліотек з національно-культурними товариствами міста, наприклад, соціально-культурна акція «Ніч в бібліотеці» за участі національно-культурних товариств Мелітополя. Зустріч з головою міського товариства греків В. Макропуло «З Елладою в серці». Соціально-мистецька акція «Гармонія та ритми розмаїття» в рамках Всесвітнього дня культурного різноманіття та дня Європи.

Проводяться різноманітні акції та заходи з благоустрою: у рамках загальноміської акції «Зробимо своє місто краще», проводяться заходи з благоустрою та озеленення території міста, в яких беруть участь у тому числі і національні товариства, створюються зелені зони з елементами національних символів. На святі «Крила весни» свої художні номери весняної тематики подарували глядачам колективи національно-культурних товариств Мелітополя. Проведення конференцій, семінарів, круглих столів та інших заходів з імплементації Європейського законодавства та досвіду Європейських країн щодо охорони довкілля, збереження біорізноманіття та захисту тварин та участь у них.

Також місто бере до уваги різноманітність населення при проектуванні та управлінні нових громадських будівель або приміщень. Наприклад, надання простору (приміщень) для виставок та презентацій представників національно-культурних товариств в Мелітопольському міському краєзнавчому музеї. Етнографічний музей «Кале». На сайті виконкому проводяться опитування з урахуванням різноманітності населення щодо благоустрою міста.

Коли міська влада вирішує реконструювати якусь частину міста, вона пропонує різні методи і місця для консультації з залученням людей з різними етнічними / культурними традиціями. Зокрема, «Мелітопольське товариство болгарської культури «Балкани» запропонувало присвоїти скверу на перехресті

просп. Богдана Хмельницького назву «площа Слівен» (рішення №11 від 31.2014) на перехресті вул. Брив-ла_гайард та просп. 50 років Перемоги було урочисто закладено «Сквер Дружби народів». Проект «Сквер дружби» НУО «Комітет майбутнього, Солідарність та відповідальність» став переможцем конкурсу «Ми – це місто» ПАТ «Запоріжсталь». Члени комітету сприяння поверненню кримських татар на історичну Батьківщину «Азат» виступили з ініціативою назвати сквер на спуску вул. Кірова ім'ям Хасіма Шевкетович Меметова. На базі Мелітопольського краєзнавчого музею відбулись відкриті засідання комісії з питання декомунізації з наданням історичних довідок. При реконструкції скверів та зелених зон міста, при розробці проектів створення та реконструкції парків відділ з благоустрою та екології враховує побажання всіх верств населення та національні традиції щодо закупки посадкового матеріалу.

Велике значення має розуміння і впровадження медіація та вирішення конфліктів на етнічній основі. Основний принцип програми Інтеркультурних міст полягає у тому, що там, де групи різного культурного походження та соціального/економічного статусу знаходяться в безпосередній близькості, завжди є потенціал для конфлікту цінностей, поведінки або ресурсів. Це природно – і неприродним було б для міської влади заперечувати або ігнорувати це. Прогнозування, виявлення, розгляду і вирішення конфліктів є фундаментальними процесами спільного життя в динамічній і комунікативній громаді. Дійсно інтеркультурне місто розглядає процеси посередництва (медіації) і врегулювання конфліктів як можливість для іновації і більшої згуртованості спільнот.

Велике значення має наявність у місті організації, яка займається конкретно інтеррелігійними відносинами. Межконфесійний комітет християнських церков м. Мелітополя (Рішенням 35 сесії Мелітопольської міської ради Запорізької області VI скликання від 28.02.2013 №9 затверджено положення відділу культури ММР ЗО (у новій редакції), згідно п.2.3.4. положення одним з основних завдань відділу є зміцнення взаєморозуміння і терпимості між релігійними організаціями різних віросповідань.

Питання вивчення мови приймаючої країни мігрантами є ключовим для інтеграції. Також є і інші міркування в інтеркультурному підході до мови. Наприклад, в містах, де є одна або кілька національних меншин (або де насправді відсутня етнічна більшість) міра мовних відмінностей визначає рівень взаємного порозуміння. Навіть у тих містах, де останнім часом міграція або торговельні зв'язки принесли абсолютно нові мови в місто, дуже важливим є те, в якій мірі більшість готова прийняти ці мови.

Територіальний центр працює вже майже 25 років та за цей час жодного разу від наших клієнтів не надходило скарг на попирання їх прав, тому що вони не «тієї національності». В терцентрі працює клуб спілкування «Криничка» та «Університет третього віку», які відвідують громадяни похилого віку та інваліди, в яких ніколи не виникали конфлікти цінностей, поведінки та ресурсів.

Вивчення мов мігрантів/меншин в рамках звичайної навчальної програми в школах згідно Плану (інтеграційна тема 1, оперативне завдання 1.3.1: Підвищення рівня знання державної мови) на базі МДПУ з лютого 2016 р. розпочато щотижневу роботу Консультаційного центру з вивчення української мови. При Мелітопольській гімназії № 5 протягом 5 років працює Літня англomовна школа, яка дає додаткові знання з іноземних мов, можливість неформального спілкування з волонтерами Корпусу Миру Запорізької області та виховання лідерських якостей молоді. В школі № 22 за рахунок годин варіативної складової введено факультатив з вивчення кримсько-татарської мови. У місті діють недільні школи при національно-культурних товариствах, мова навчання: татарська, болгарська, чеська, грецька, іврит, німецька. Центр болгаристики діє на базі Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Центр болгаристики разом із Мелітопольським товариством болгарської культури «Балкани» відіграв провідну роль у встановленні побратимських зв'язків м. Мелітополя із м.Сливеном у 2012 р. 27 березня 2012 р. публічна лекція доц., к.і.н. С.І. Пачева у Інституті етнології та фольклористики із етнографічним музеєм БАН на тему

«150 години българска диаспора в Таврия». Заходи центру: Ювілей центру болгаристики, студентська практика в Сливені, студентське свято «Зустріч Весни» 2015, презентації книг, фотовиставка в Софії.

Місто підтримує фінансово місцеві газети/журнали меншин, радіопрोगрами меншин, телепрограми на мов(і)ах меншин.

Комунальне підприємство «Телерадіокомпанія „Мелітополь”» Мелітопольської міської ради Запорізької області працює над створенням та показом телерадіопередач «Інтеркультурна столиця», відеороликів, для чого використовуються бюджетні кошти, закладені згідно розпорядження міського голови від 27.09.2016 № 643-р «Про затвердження паспорта Програми розвитку діяльності національно-культурних товариств м. Мелітополя на 2016 рік».

Місто підтримує проекти, що дають позитивний імідж мов мігрантів/меншин.

Згідно Плану (інтеграційна тема 1, тема2, тема 4) проводиться низка заходів: засідання круглого столу «Рідна мова у діалозі та єднанні культур»; соціальна акція «Пам'ятати минуле заради майбутнього», присвячену дню пам'яті жертв Голокосту; зустріч, присвячена Дню Святого Мартіна, яке широко відзначається у Німеччині; зустріч із чеським товариством «Богемія» в межах програми «Мелітополь – інтеркультурне місто»; День Грузії; щорічні Дні слов'янської писемності і культури за участі національно-культурних товариств та національних творчих колективів Мелітополя; культурно-просвітницька акція «Всепольські читання» на базі україно-польського товариства; презентації книг («Євреї Мелітополя» том 1, 2; болгарської поетеси Людмили Козар, «С тоской по Родине» кримсько-татарської дослідниці Мінівери Ідрісової). До двохсотліття від дня народження Т.Шевченка для вихованців Малої академії наук проведено літературний конкурс «Розкрилля душі»; у номінації «Заповіт» Шевченка мовами національних меншин Мелітополя» взяли участь 35 представників етнічних груп міста.

Засоби масової інформації мають потужний вплив на ставлення до культурних зв'язків і на репутацію окремих груп меншин і груп більшості.

Більша частина медіа формується на національному або міжнародному рівнях і тому знаходиться за межами впливу міської влади. Тим не менше, міська влада може зробити чимало для того, щоб вплинути і побудувати партнерські відносини з місцевими медіа-агентствами для створення клімату громадської думки, більш сприятливого для інтеркультурних відносин.

Місто Мелітополь має медіа-стратегію для поліпшення видимості мігрантів / меншин в засобах масової інформації (наприклад, спеціальні колонки в пресі, ТБ або радіо кампанії; цільові брифінги для ЗМІ, проведення спільних громадських заходів із засобами масової інформації, списки фахівців (представників меншин) з різних предметів для ЗМІ з ціллю використання в якості джерел і т.д.)

Щодо необхідності підкреслювати культурну різноманітність як перевагу регулярно і в різних видах комунікацій, згідно «Плану міжкультурної інтеграції міста Мелітополь на 2015-2020 рр.», інтеграційна тема 2, оперативна мета 2.3.: Інформаційне забезпечення взаємодії влади та громадськості в рамках консолідації інтеркультурної громади.

Місто відстежує, яким чином ЗМІ зображають меншини.

Інтеркультурне місто активно прагне налагодити зв'язки з іншими містами для торгівлі, обміну знаннями, туризму і т.д. Це те місто, яке сприймається незнайомцем (будь то ділова людина, турист, або новий мігрант) як зрозуміле, доброзичливе і доступним, з можливостями вступу в ділові, професійні та соціальні мережі.

Місто має чітку політику щодо заохочення міжнародного співробітництва: не просто побратимства, але тривалих наукових, економічних, культурних та інших проектів. Центр болгаристики Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького створений у 2008 р. для комплексного дослідження болгарської етнічної спільноти Північного Приазов'я. Центр співпрацює із колегами з Києва, Харкова, Запоріжжя, Бердянська, Одеси, а також Софії, Велико-Тирново,

Благодєвград, Сливена, Пловдива, Шумена та Кишинєва. Є конкретне фінансове забезпечення цієї політики.

На питання, чи є у місті агентство з певною відповідальністю за моніторинг і розвиток відкритості міста для міжнародних зв'язків, чи підтримує місто університети в справі залучення іноземних студентів, якщо доречно (наприклад, залучати університети до офіційних закордонних візитів або різних міжнародних проєктів, організовувати промоційних заходів за кордоном), чи приймає воно заходи щодо заохочення іноземних студентів до участі в житті міста та залишатися в місті після закінчення університету? (напр., ярмарки і заходи, на яких іноземні студенти можуть познайомитися з місцевими жителями, підтримка з роботою і житлом після закінчення школи і т.д.), чи є у міста проєкти або політика для розвитку економічних відносин (спільного розвитку) з країнами походження їх міграційних груп, – можна відповісти ствердно.

Місто не може бути інтеркультурним, якщо воно ігнорує своїх громадян, їх різноманітність, спосіб життя і те, як вони взаємодіють один з одним. Інтеркультурна обсерваторія збирає існуючі дані і аналізує їх з інтеркультурної точки зору. Вона також виявляє прогалини в базі знань міста і при необхідності, розробляє нові види даних та аналізу, щоб поглибити розуміння «інтеркультурної картини».

Далеко не всі люди можуть бути експертами в області мов і культур всіх груп, які проживають у місті. Це зрозуміло. Проте, компетентний державний чиновник в інтеркультурному місті повинен бути в змозі виявити, і реагувати на наявність культурних відмінностей, і відповідно модулювати їх підхід, замість того, щоб прагнути нав'язати один режим поведінки в будь-яких ситуаціях. Така чутливість і впевненість в собі в незнайомих ситуаціях зустрічається нечасто, але це навик, який може бути придбаний через спеціальне навчання. Він має стати настільки ж важливим для посадових осіб, як їх професія та технічні навички.

Щодо інформації про різноманітність та інтеркультурні відносини домінуючою (звичною) в процесі розробки політики міського управління / ради, слід зазначити, що з метою реалізації «Стратегії розвитку міста Мелітополя до 2010 р.», «Плану міжкультурної інтеграції міста Мелітополь на 2020 рік» та Плану роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького на 2016–2017 н. р. щорічно на базі університету проводиться Всеукраїнський форум «Мелітополь інтеркультурний: джерела та горизонти діалогу».

Місто (безпосередньо або через зовнішній орган) проводить опитування, включаючи питання, що стосуються громадського сприйняття мігрантів/меншин. Воно сприяє інтеркультурній компетенції своїх посадових осіб і співробітників (як в адміністрації, так і комунальних послугах). Зокрема, Начальник відділу культури Михайло Семікін прийняв участь в організації та проведенні тренінгів для ВПО. Мелітопольський міський голова Минько С.А. взяв участь в навчальному візиті з питань інтеграції біженців в норвезькому місті Берген. Семікін М.О. – начальник відділу культури Мелітопольської міської ради Запорізької області з 1 по 7 серпня 2016 року був на тренінгу для тренерів в Університеті Зальцбургу під час тижня науки, де прослухав лекції, інтерактивні семінари, дискусії та отримав сертифікат міжнародного зразку. Радник міського голови на громадських засадах з інтеркультурної інтеграції міста Мелітополь Людмила Афанасьєва провела тренінг «Основи міжкультурної компетентності» (жовтень 2016).

Люди, що прибувають в місто для тривалого перебування (незалежно від обставини), ймовірно, є дещо дезорієнтованими і потребують різних форм підтримки. Ступінь, в якій ці різні заходи підтримки можуть бути узгоджені і доставлені ефективно, матиме великий вплив на те, як людина влаштовується і інтегрує. Надання попередньої інформації, чи навпаки, відчуття здивування чи стривоженості з приводу новоприбулих приймаючою спільнотою, має великий вплив на інтеркультурні відносини.

У червні 2014 року створено Територіальний штаб з питань соціального забезпечення громадян м. Мелітополя, які прибувають на територію міста з Автономної республіки Крим, м. Севастополь, Донецької та Луганської областей. За потребою проводиться тимчасове розміщення сімей, надання гуманітарної допомоги, організована робота «гарячої лінії» з питань інформування переселених громадян про можливість отримання необхідних послуг та з питань їх життєзабезпечення.

Управлінням соціального захисту населення Мелітопольської міської ради Запорізької області постійно ведеться Єдина інформаційна база даних про внутрішньо переміщених осіб. Затверджено програму «Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб, які потребують допомоги».

Новоприбулими називають всі категорії людей, які мають намір поселитися в місті: подружжя, мігранти, біженці. Ця категорія не включає в себе конкретні вітальні заходи університетів, компаній і т.д., а лише програми, запропоновані самим містом для привітання людей в їх якості резидентів чи громадян.

Мабуть, найпотужніші і далекосяжні дії, які місто може прийняти для того, щоб зробити місто більш інтеркультурним, є процеси демократичного представництва (участі) і прийняття рішень. Зрозуміло, що деякі з них можуть бути визначені на національному рівні, але є багато чого, що може зробити міська рада в цілях впливу на те, яким чином різні групи населення взаємодіють і співпрацюють навколо розподілу влади і ресурсів.

У м. Мелітополь є консультативний орган, що включає іммігрантів / меншини, а також відповідні урядові установи, організації, та експертів. У місті діє Координаційна рада представників національно-культурних товариств при виконавчому комітеті Мелітопольської міської ради, Спілка громадських організацій «Рада національних товариств».

У місті існують регулярні ініціативи для залучення іммігрантів / меншин до участі у політичному житті. Наприклад, відкриття пункту європейської інформації «Все про Європу: читай, слухай, дізнавайся в пунктах європейської

інформації в бібліотеках» в рамках Проекту УБА (Української бібліотечної асоціації) за підтримки Європейського Союзу (програма «Еразмус+»).

Щодо антидискримінаційної політики місто має конкретний відділ для надання порад і підтримки жертвам дискримінації. Місто проводить регулярні антидискримінаційні кампанії та підвищує рівень інформованості іншими способами. Панорамно-вітражні виставки «Мелітополь – інтеркультурна столиця України», де представлені видання мовами народів, які проживають в Мелітополі, фотографії національних об'єднань та експонати декоративно-прикладного мистецтва (щороку). У Мелітопольському міському краєзнавчому музеї діє експозиція «Заселення краю», надається простір виставок національно-культурним товариствам (фотовиставка «Невідома Чехія», виставки до днів культур національних меншин, музейні вечірki «MuseumEtnoFest», створення фотозон з національної тематики).

3.2. Шляхи оптимізації розвитку взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні

Україна була й залишається державою з поліетнічним складом населення і полікультурним простором, на якому присутні, слабнуть (міцніють), розвиваються, взаємодіють, дифундують і водночас конкурують відмінні культурні традиції й етнічні ідентичності. Разом з етноукраїнською більшістю громадянський загал країни уособлюють гагаузи, білоруси, болгари, вірмени, греки, грузини, євреї, кримські татари, молдовани, поляки, роми, росіяни, румуни, угорці та особи інших національностей. Не в усіх регіонах і місцевостях домінують власне українські традиції. При цьому територіальні етнокультурні та етнодемографічні відмінності накладаються на територіальні диспропорції економічного розвитку, зайнятості та розмірів оплати праці економічно активного населення.

Певні групи правлячого класу України використовують таку ситуацію для формування «власної» соціально-електоральної бази як ресурсу утримання у

владі або здобуття влади на центральному, регіональних і місцевих рівнях. Вони досягають цього різними способами, у тому числі провокуванням напруженості у відносинах між громадянами, які живуть у регіонах з різними соціально-економічними умовами та мають різні етнокультурні, релігійні й інші переваги, а також між громадянами і чинною владою.

Деякі сусідні держави, що мають в Україні свої більш або менш численні етнічні діаспори (українські національні меншини), намагаються утвердити тут світоглядні та інші стандарти життєдіяльності цих діаспор, які суперечать загальноукраїнським національним інтересам, заохочують переїзд до цих держав українських громадян (насамперед, молоді та інших категорій осіб працездатного віку), які етнічно близькі загалу їх населення. Російська Федерація пішла ще далі: вчинила агресію та окупувала Автономну Республіку Крим і окремі райони Донбасу, прикриваючись фальшивими гаслами про “захист співвітчизників”. Разом з іншими спричиненими агресією трагедіями, погіршилося становище українських громадян усіх національностей.

Подолання негативних явищ у сфері етнонаціональних відносин, громадянська інтеграція та консолідація усіх складових українського поліетнічного, полікультурного, поліконфесійного соціуму на ґрунті та довкола спільних інтересів, цілей і цінностей вимагають від Української держави дієвої етнонаціональної політики.

Проблема комунікації в полікультурному суспільстві розкривається науковцями через взаємозв'язки, взаємини, контакти суб'єктів культурних відмінностей у дуже широкому спектрі – від Ворога, Чужого й Іншого, до Дружнього, Бажаного тощо. Значним чинником впливу стають також процеси дифузії, пов'язані з взаємопроникненням «культурних відмінностей». Проблема стійкості полікультурного суспільства постає як проблема організації його простору, у якому все виразніше затребуються порядок, безпека, гарантії життя, права людини, стабільні вектори суспільного розвитку, а також політичних і освітніх ініціатив, дій, що забезпечують культурну та соціальну політику розвитку полікультурного середовища [18]. У сучасних умовах комунікація

посилюється зростанням впливу мас-медіа, стереотипами освітнього середовища, культивуванню масових культурних потреб. Динаміка взаємодій сучасних суб'єктів полікультурного суспільства долає кордони соціальних просторів, вторгаючись в інші соціальні моносвіти, території і, за відсутності толерантності та поваги до культури іншого, зумовлює конфлікти і небезпеку взаємного знищення.

Аналіз різноманітних практик застосування теорії мультикультуралізму (Multiculturalism) [22] дає науковцям змогу стверджувати, що в традиційному вигляді всі вони не позбавлені низки недоліків:

- концепти мультикультуралізму загалом ґрунтуються на повазі до інших культур, але не дозволяють уникнути переоцінки різниці в суттєвих відмінностях між ними;

- не містять механізмів уникнення ненавмисних наслідків такої переоцінки; – часто слугують інструментом для впровадження політики ідентичності;

- не регламентують чіткої явної політики, необхідної для створення умов взаєморозуміння і продуктивних відносин усередині культурних груп і між різними групами людей [23].

Чи ж існують позитивні підходи до розуміння полікультурності як «неусередненого» різноманіття? Чи ж існують форми взаємодії, покликані протистояти подібним проявам особистої свідомості окремих громадян? Спираючись на аналіз джерел наукової літератури, виявляються цілком конкретні напрями докладання зусиль, що сприяють гармонізації полікультурного простору: актуалізація діалогу і взаємодії культур; збереження і створення нових цінностей в поліетнічних громадах; виховання поваги до історії й культури інших народів; створення полікультурного середовища як основи взаємодії особистості з елементами інших культур.

Зазначеним вище характеристикам відповідає концепт інтеркультуралізму (Interculturalism), що обґрунтовує підходи до розвитку взаємодії (Inter = усередині й між) культурних груп і спільнот. Принциповим у

концепті бачиться цілеспрямоване сприяння «при кожній нагоді об'єднанню людей з різних культурними, мовними та релігійними традиціями, які призводять до змістових взаємодій і допомагають людям у порозумінні.

Грунтуючись на найбільш загальних принципах мультикультуралізму, принцип інтеркультурності обстоює дійове й активне сприяння розвитку: поваги до несхожості; використання будь-якої можливості залучення людей різних культур, мови та віри; зниження ризиків і можливостей розшарування за політичними ознаками; встановлення нових навичок, оскільки мова йде не тільки про абстрактні «взаємодії», а й про розбудову культурних взаємин у різноманітних видах суспільних практик [22; 23].

На рівні міських громад яскравим прикладом дотримання принципу полікультурності на українських теренах є втілення стратегій розвитку інтеркультурного міського соціуму м. Мелітополям і його поліетнічної субкультури Запорізького Приазов'я.

Сучасна європейська стратегія розвитку інтеркультурності жодною мірою не наполягає на нівелюванні культурних відмінностей у спільному житті різних етносів. Інтеркультуралізм обґрунтовує підходи до розвитку взаємодії (Inter = усередині й між) культурних груп і спільнот на засадах цілеспрямованого сприяння при кожній нагоді об'єднанню людей різних культурних традицій, змістовним взаємодіям і пошукам форм і засобів відкритості, взаємопроникності і дружності співіснування культур.

Надзвичайно велику роль у реальному втіленні цих засад у житті українського суспільства відіграє державна політика, полікультурна освіта й можливість активної громадської діяльності представників та організацій національних меншин у культурному житті країни, регіону, окремих територіальних спільнот.

Аналіз міських інтеркультурних практик дає змогу виснувати, що своєчасні й науково обґрунтовані підходи до розвитку традицій багатовікового толерантного співіснування національних громад Мелітопольщини завдяки цілеспрямованій роботі науковців, національних товариств і місцевої влади

дали змогу реалізувати принцип полікультурності в реальних умовах сьогодення.

Вільний і відкритий доступ усіх і кожного до багатоманіття культурно-духовних практик міських громад, на нашу думку, надає нового поштовху розвитку традиційного складника етнокультурного буття полікультурної спільноти й дає можливість уважати полікультурність джерелом сучасних культуротвірних процесів і цивілізаційного розвитку.

Концептуально розбудова демократичної та ефективної організації управління на регіональному і місцевому рівнях повинна базуватися на засадах:

- дотримання встановлених Конституцією України вимог щодо територіальної організації влади на місцях, які передбачають поєднання державного управління на регіональному рівні з місцевим самоврядуванням;

- поєднання дій з вирішення питань адміністративної та муніципальної реформ з формуванням ефективного механізму надання населенню повноцінних державних та громадських послуг;

- утвердження територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування:

- належного політико-правового, фінансово-економічного та організаційного забезпечення здійснення функцій та повноважень – делегованих і самоврядних – у системі місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією та законами України;

- законодавче розмежування сфер компетенції органів виконавчої влади та місцевого самоврядування й основних самоврядних повноважень між органами місцевого самоврядування різного територіального рівня.

Взаємодія органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами в Україні повинна реалізуватися за таких принципів:

- 1) рівність прав і свобод людини незалежно від кольору шкіри, раси, релігійних, політичних переконань, етнічного та соціального походження, статі, місця проживання, майнового стану, мови, народження чи інших обставин;

2) вільне здійснення громадянами своїх етнокультурних прав і реалізації інтересів задля збереження й розвитку етнічної, національної, мовної, культурної та релігійної самобутності;

3) сприяння задоволенню етнокультурних прав представників української нації, корінних народів і національних меншин (етнічних груп) шляхом створення законодавчих умов для їх реалізації;

4) визнання поліетнічності українського суспільства як цінності, що потребує збереження та захисту;

5) пріоритету державного суверенітету та територіальної цілісності України стосовно територіального самовизначення осіб, які належать до корінних народів чи національних меншин (етнічних груп);

6) здійснення захисту прав та інтересів української нації, національних меншин (етнічних груп) і корінних народів, шляхом забезпечення індивідуальних прав осіб, які належать до цих спільнот;

7) забезпечення прав осіб, які належать до української нації, корінних народів і національних меншин (етнічних груп) як невід'ємної частини загальноновизнаних прав людини і основоположних свобод;

8) забезпечення права громадянина вільно обирати та відновлювати належність до української нації, корінного народу чи національної меншини (етнічної групи), виявляти своє національне та/або етнічне самоусвідомлення;

9) недопущення примусової асиміляції представників української нації, корінних народів і національних меншин (етнічних груп);

10) запобігання міжетнічних конфліктів;

11) утвердження міжетнічної злагоди у суспільстві, протидія будь-яким проявам ксенофобії, розпалюванню етнічної, расової, релігійної, національної ворожнечі;

12) сприяння задоволенню етнокультурних потреб українців, які проживають за межами України;

13) сприяння розвитку зв'язків національних меншин, які проживають на території України, з їхніми історичними батьківщинами.

Таким чином, формування культури міжетнічних відносин є надзвичайно актуальною суспільною та державною проблемою, яка успішно може бути вирішена за умови наявності у посадовців місцевого самоврядування міжкультурної компетентності (наявності у нього відповідних знань, умінь і навичок роботи в полікультурному середовищі та уміння їх застосовувати на практиці).

ВИСНОВКИ

Удосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами в Україні є важливою і вагомим умовою формування і функціонування соціальної правової держави, відповідно до сучасних світових і європейських стандартів, в галузі прав людини, консолідації українського народу, утвердженні в українському суспільстві засад гуманізму і демократії, забезпечення всебічного розвитку кожної окремої особи та етнічних спільнот.

Узагальнюючи роботу, слід сформулювати висновки в залежності від визначених завдань.

Понятійний та історико-теоретичний аналіз показав, що серед як українських, так і серед зарубіжних дослідників, які зробили певний внесок у розробку як питань, пов'язаних зі специфікою діяльності органів місцевого самоврядування (О. Бойко-Бойчук, В. Вакуленко, А. Карась, С. Круглик, О. Скрипнюк, Л. Усаченко, В. Федоренко, В. Цвих), так і тих, хто досліджував проблеми національних меншин, особливості етнічних спільнот, різні аспекти формування етнічної та національної свідомості (В.Євтух, С. Здіорук, О.Картунов, В. Котигоренко, Е.Лібанова, О.Майборода, П. Надолішній, М.Степико, В. Трощинський, В. Якубова) немає єдиного розуміння проблематики взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні, що може свідчити тільки про те, що проблема є досить складною, комплексною, так потребує додаткових досліджень.

Крім цього, публікації багатьох авторів свідчать, що це питання є надзвичайно складним. Саме задля цього було виділено досить широкий понятійно-категоріальний апарат. Так під час дослідження даної теми нами було уточнено наступні поняття: «національно-культурні спільноти», «органи місцевого самоврядування», «взаємодія», «регіон».

Досліджуючи тему взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні, ми застосовували принципи та методи дослідження. А саме, такі принципи як: принцип об'єктивності, системності, відповідності, історизму, єдності теорії і практики, єдності історичного і логічного, сходження від абстрактного до конкретного, перевірюваності, відтворюваності, доповнюваності, а також такі методи як: порівняльно-історичний, дедукції та індукції, логічний, термінологічний, описовий (нарративний), синтезу, абстрагування, прогнозування, порівняння, моделювання. Використані нами принципи та методи дали можливість обґрунтування змісту наукової теорії та визначають напрям і спосіб вивчення предмета дослідження.

У вивченні проблеми взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні ми маємо спиратися як на національне законодавство (Закони України “Про національні меншини в Україні”, “Про добровільне об'єднання територіальних громад”, “Про освіту”, “Про свободу совісті та релігійні організації”, “Про телебачення та радіомовлення”, “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні”, “Про громадські об'єднання” тощо), так і міжнародну правову базу, яка включає Рамкову конвенцію про захист національних меншин, а також Гаазькі рекомендації щодо прав національних меншин на освіту, Ословські рекомендації щодо мовних прав національних меншин (1998); Лундські рекомендації про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті (1999); Больцанські / Боценські рекомендації щодо національних меншин у міждержавних відносинах (2008); Люблянські рекомендації щодо інтеграції різноманітних суспільств (2012); Грацькі рекомендації щодо доступу до правосуддя національних меншин (2017).

Найбільш продуктивною формою впливу на процес національно-культурного самовизначення у сутнісному та функціональному виразах є взаємодія органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань національних меншин. Така взаємодія становить систему партнерських зв'язків

на основі спільних громадських інтересів, для досягнення яких органи місцевого самоврядування та інститути громадянського суспільства мають специфічні ресурси та можливості.

Розглядаючи механізми взаємодії органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань національних меншин, можна виділити в якості найважливіших такі напрямки: координацію роботи, спільну розробку цільових програм, а також спільне проведення акцій та заходів. У цих напрямках виявляється найбільша активність з боку органів місцевого самоврядування стосовно національних меншин.

Взаємодія органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань є необхідною умовою діалогу влади та суспільства в реалізації державної політики та політичного курсу України. Така взаємодія особливо важлива у поліетнічних регіонах із конфліктними факторами у відносинах між етнічними групами. Також механізмом взаємодії, що виправдав себе, є створення будинків та центрів культури, які функціонують як муніципальні установи. Досвід діяльності таких центрів засвідчує про реалії та перспективи діалогу органів місцевого самоврядування та національних меншин. При цьому такий діалог розвивається в рамках широкої, популярної культурно-просвітницької роботи, що відповідає основним напрямкам проекту Концепції етнонаціональної політики України і відповідним регіональним програмам.

До ефективних напрямів та форм взаємодії органів місцевого самоврядування та національно-культурних спільнот належать:

- створення органами місцевого самоврядування центрів національних культур;

- створення консультативних, координуючих та інших структур у сфері взаємодії з національно-культурними організаціями на регіональному та муніципальному рівнях;

- залучення національних меншин до розробки державних регіональних програм;

– підтримка проектів та програм, які ініціюються національно-культурними об'єднаннями.

Підвищення ефективності діяльності наявних структур взаємодії з національними меншинами прямо пов'язане з розвитком і розширенням поля публічної політики, з формуванням відкритого інформаційного простору щодо суті і результатів діяльності цих структур та щодо рішень органів місцевого самоврядування, прийнятих на основі пропонованих громадськістю рекомендацій.

Від сукупності дій громадських організацій національних меншин, бізнес-спільноти, політичних партій, просто соціально активних громадян, від злагодженості їх роботи багато в чому залежить масштаб і ступінь якісного розвитку такого суспільного явища, як національні меншини. У разі успішної реалізації цієї моделі взаємодії це дозволить національно-культурним спільнотам і органам місцевого самоврядування вийти на новий для себе якісний виток розвитку: від розрізнених дій окремих його елементів, від забезпечення представництва, зокрема і у владному середовищі, інтересів національних меншин, об'єднаних на культурному, релігійному ґрунті, до демонстрації готовності громадськості взяти на себе ініціативу з вирішення суспільно значущих і соціально складних завдань, перетворюючись на вагому соціальну силу, здатну не тільки контролювати дії органів місцевого самоврядування, але і взяти на себе відповідальність за спільне з владою вирішення окремих державно-значущих завдань.

Сучасна європейська стратегія розвитку інтеркультурності обґрунтовує підходи до розвитку взаємодії (Inter = усередині й між) культурних груп і спільнот на засадах цілеспрямованого сприяння при кожній нагоді об'єднанню людей різних культурних традицій, змістовним взаємодіям і пошукам форм і засобів відкритості, взаємопроникності і дружності співіснування культур.

Надзвичайно велику роль у реальному втіленні цих засад у житті українського суспільства відіграє державна політика, полікультурна освіта й можливість активної громадської діяльності представників та організацій

національних меншин у культурному житті країни, регіону, окремих територіальних спільнот.

На рівні міських громад яскравим прикладом дотримання принципу полікультурності на українських теренах є втілення стратегій розвитку інтеркультурного міського соціуму м. Мелітополям і його поліетнічної субкультури Запорізького Приазов'я.

Аналіз міських інтеркультурних практик дає змогу зробити висновок, що своєчасні й науково обґрунтовані підходи до розвитку традицій багатовікового толерантного співіснування національних громад Мелітопольщини завдяки цілеспрямованій роботі науковців, національних товариств і місцевої влади дали змогу реалізувати принцип полікультурності в реальних умовах сьогодення.

Вільний і відкритий доступ усіх і кожного до багатоманіття культурно-духовних практик міських громад надає нового поштовху розвитку традиційного складника етнокультурного буття полікультурної спільноти й дає можливість уважати полікультурність джерелом сучасних культуротвірних процесів і цивілізаційного розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андріяш В. І. Модернізація механізмів державного регулювання етнополітичних процесів України в умовах глобалізації : дис. ... д-ра наук з держ. управління : 25.00.02. Миколаїв, 2017. 452 с.
2. Афанасьєва Л. Міжкультурна компетентність як стратегема демократичного розвитку поліетнічної міської громади. *Українознавчий альманах*. 2017. Випуск 20. С. 62-66.
3. Афанасьєва Л., Олексенко Р. Активні інтеркультурні практики як індексатор взаємодії культурних груп і спільнот поліетнічного міста. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2018. Випуск 18. С. 40-47.
4. Баскаков А. Я., Туленков Н. В. Методология научного исследования : учеб. пособ. 2-е изд., испр. Київ : МАУП, 2004. 216 с.
5. Батичко Г. І. Українські громадські і творчі спілки ХІХ ст. як чинник становлення нової культурної парадигми. *Вісник Маріупольського держ. ун-ту. Серія: Філософія, культурологія, соціологія*. 2011. Вип. 1. С. 20-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_fks_2011_1_5 (дата звернення: 26.06.20).
6. Биков О. М. Національно-культурні товариства. *Юридична енциклопедія* : у 6 т. / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998-2004.
7. Біла книга з міжкультурного діалогу «Жити разом у рівності й гідності» : усі різні – усі рівні / Рада Європи ; пер. Міністерство культури і туризму України, ЦР «Демократія через культуру». Київ : Оранта, 2010. 81 с.
8. Богомолова Н., Мальований М., Мяло П. Міжнаціональні відносини в сучасній Україні : суспільно-державний аспект. *Культурне розмаїття й міжкультурна комунікація* : збірник есе / за заг. ред. В. В. Молодиченко. Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. С. 12-15.

9. Борисенко В. Динаміка розвитку національних меншин та етнічних груп в Україні на початку XXI століття. *Народна творчість та етнологія*. 2019. № 6. С. 29-47.

10. Вітман К. М. Участь національних меншин у розробці концепції етнонаціональної політики України. *Держава і право* : зб. наук. пр. : юрид. і політ. науки / Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України ; редкол.: Ю. С. Шемшученко (голов. ред.) та ін. Київ, 2012. Вип. 56. С. 546-552.

11. Ворона П. В. Експлікація місцевого самоврядування в програмах політичних партій України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04. Харків, 2007. 19 с.

12. Гладій В. І. Діяльність громадського сектору як чинник впливу на ефективність органів місцевого самоврядування. *Гілея*. 2015. № 11(102). С. 398-402. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_102_106.

13. Горло Н. В. Стан національних меншин в Україні і характер їх відносин зі спорідненими державами. *Горло Н. В. Концептуальні засади і практика іредентизму : внутрішньополітичний і міжнародно-політичний контексти* : монографія ; МОН України, Запоріз. нац. ун-т. Запоріжжя, 2019. С. 205-265.

14. Горова В. Проблеми соціокультурного розвитку об'єднаних громад в Україні: сучасний стан і перспективи досліджень. *Народна творчість та етнологія*. 2019. № 6. С. 48-57.

15. Граматик І. Теоретичні основи взаємодії органів місцевого самоврядування з національними меншинами. *Ефективність державного управління* : зб. наук. праць. 2014. Вип. 41. С. 88-96.

16. Грובהва В. П. Органи місцевого самоврядування як інституціональна основа системи місцевого самоврядування. *Форум права*. 2011. №4. С. 139-144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_4_25.

17. Громадські ради: створення та організація роботи : довідк.-метод. посіб. для членів громадських рад / за заг. ред. А. С. Крупника. Одеса, 2012. 326с.

18. Дуцик Д., Дворовий М. Національні меншини України і медіа : до порозуміння через толерантність : посібник для журналістів та журналісток. Київ : Видавництво ТОВ «СІГМАТРЕЙД», 2019. 78 с.

19. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К: НАДУ, 2010. 820 с.

20. Етнічний вимір соціоструктурних перетворень / В. Б. Фадєєв, Г. Ю. Носова, В. В. Багінський, Б. В. Попов. Київ, 2016. 248 с.

21. Європейська хартія місцевого самоврядування (місто Страсбург, 15 жовтня 1985) : Документ від 16.11.2009 №994_036. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

22. Євтух В. Етнічність : енциклопедичний довідник. Київ : Фенікс, 2012. 396с.

23. Єфімов О. М. Механізм реалізації прав і свобод національних меншин України. *Держава і право* : зб. наук. пр. : юрид. і політ. науки / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. Київ, 2013. Вип. 59. С. 517-523.

24. Жити разом : поєднання різноманіття і свободи в Європі XXI століття : доповідь групи Ради Європи / пер. з англ. Львів : Літопис, 2011. 112 с. URL: http://diversipedia.org.ua/sites/default/files/gep_report_in_ukrainian.pdf

25. Зміцнення захисту національних меншин в Україні: виконавчі структури та спеціалізовані механізми ведення діалогу в міжнародній перспективі : дослідження, листопад 2018. URL: <https://rm.coe.int/mdm-study-bloc-ukr1/168095ac65>.

26. Інклюзивна інтеграція і багаторівневе управління. Проєкт «Інтеркультурні міста»; Рада Європи. URL: <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/policy-lab>.

27. Кдирова І. О. Національно-культурне відродження етнічних спільнот у незалежній Україні. *Культура і сучасність*. 2014. № 1. С. 120-125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kis_2014_1_23; 15.

28. Кдирова І. О. Процес національно-культурного відродження етнічних спільнот в Україні на шляху до національної єдності. *Економіка та держава*. 2011. № 4. С. 104-106.

29. Колодій А. М. Державне будівництво і місцеве самоврядування : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 304 с.

30. Колотило А. М., Чуб І. М. Основи наукових досліджень : конспект лекцій. Харків : ХНАМГ, 2011. 82 с.

31. Компетентності для культури демократії. Живемо разом як рівноправні громадяни в культурно багатоманітному демократичному суспільстві / Рада Європи ; Європ. центр ім. Вергеланда, 2018. URL : https://www.schools-for-democracy.org/images/documents/91/kompetentnosti_kultury_demokratiyi_ua.pdf.

32. Кононенко М. М. Соціальна солідарність в європейській державно-управлінській думці. *Вивчення та впровадження в Україні іноземного досвіду удосконалення діяльності органів влади* : матер. II Всеукраїнської наук.-практ. конф. 4 грудня 2007 р. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. С. 86-89.

33. Кононенко М. М. Соціальна солідарність : витоки, зміст та значення для ефективної взаємодії місцевої влади з громадянами. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. 2007. № 2 (32). С. 160-167.

34. Костіна Н. А. Розвиток співробітництва територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. ...канд. наук з держ. управління : 25.00.04. Запоріжжя, 2017. 20 с.

35. Котигоренко В. О., Панчук М. І. Проблеми термінології законодавства, що регулює етнонаціональні відносини в Україні. *Український соціум*. 2020. № 1 (72). С. 9-40. URL : https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/9_40_No172_1020_ukr.pdf.

36. Коянс А. А. Створення перших національно-культурних товариств у Запоріжжі (кінець 80-х - початок 90-х років ХХ ст.). *Музейний вісник*. 2013. № 2. С. 179-189.

37. Крисаченко В. С. Новітні національні меншини. *Український соціум* / Нац. ін-т стратег. дослідж. ; редкол.: О. С. Власюк, В. С. Крисаченко, М. Т. Степико. Київ : Знання України, 2005. С. 209-214.

38. Кулі-Іванченко К. Соціальне замовлення як засіб соціалізації діяльності органів місцевого самоврядування в Україні. *Юридичний вісник*. 2015. № 3. С. 156-161.

39. Ладиченко В. Проблеми взаємодії держави і громадянського суспільства. *Публічне право*. 2016. № 4 (24). С. 18-25.

40. Левчук К. Діяльність українських національно-культурних товариств в перші роки незалежності (90-і рр. XX ст.). *Етнічна історія народів Європи*. 2011. Вип. 35. С. 9–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2011_35_4.

41. Лойко Л. І. Національно-культурні товариства України : актуальні проблеми розвитку та ролі у суспільстві. *Державна етнонаціональна політика: правовий та культурологічний аспекти в умовах Півдня України* : зб. наук. пр. V Всеукр. наук.-практ. конф., 2-3 жовт. 2003 р., м. Запоріжжя / [редкол.: В. О. Котигоренко та ін.]. Запоріжжя ; Сімферополь : Облдержадміністрація : Доля, 2003. С. 25-26.

42. Лундські рекомендації про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті з пояснювальними примітками. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/5/30340.pdf>.

43. Люблянські рекомендації щодо інтеграції різноманітних суспільств. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/e/396689.pdf>.

44. Мелітопольщина: люди та події (меморіальні дошки міста Мелітополя) : довідник / укладачі : О. О. Фоміна, Р. В. Клочко. Мелітополь : Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2014. 64 с.

45. Механізми участі національних меншин : посібник / Європ. центр з питань меншин ; авт.: А. Кірсточе, М. Кукліс, Т. Г. Маллой. [Б. м.] : ЕСМІ, 2015. 48 с.

46. Миколаєць А. П. Тенденції взаємовпливу місцевого самоврядування та громадськості в системі публічного управління. *Інвестиції : практика та досвід*. 2018. № 7. С. 110-113.

47. Місцева демократія в Україні : нові стандарти / Укр. незалеж. центр політ. дослідж. : М. В. Лациба, І. М. Лукеря, О. Л. Ващук-Огданська. Київ : Агентство «Україна», 2013. 236 с.

48. Національні меншини України : історія та сучасність : наук.-довід. вид. / упоряд.: І. Винниченко, Р. Марценюк. Київ : МАУП, 2006. 252 с.

49. Національно-культурні товариства Запорізької області. URL: <http://zomc.org.ua/natsionalno-kulturni/natsionalno-kulturni-tovaristva>.

50. Новак В. В. Організаційно-правові питання соціального партнерства органів державної влади та громадських об'єднань в Україні : стан та перспективи розвитку : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2008. 20 с.

51. Новиков А. М. Докторская диссертация : пособие для докторантов и соискателей учёной степени доктора наук. Москва : Эгвес, 2003. 120 с.

52. Овчаренко В. П., Овчаренко П. Д. Товариства національно-культурні в Україні. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Tovarystva_natsionalno (останній перегляд: 3.12.2020).

53. Омельченко Л. Л. Оподаткування та регіональний розвиток (теорія і практика) : монографія. Ірпінь : Академія ДПС України, 2003. 286 с.

54. Панчук М. І. Декларація прав національностей України 1991. *Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2004. Т. 2 : Г - Д. С. 315.*

55. Підбережник Н. Нормативно-правова база публічного управління з врегулювання етнополітичних відносин в Україні. *Ефективність державного управління*. 2017. Випуск 2 (51). Ч. 1. С. 151-159.

56. Піроженко Н. В. Механізми становлення та розвитку соціального партнерства органів публічної влади і неурядових некомерційних організацій : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Одеса, 2007. 20 с.

57. Політика ідентичності в Україні. Що єднає суспільство? / за заг. ред. Ю. Тищенко. Київ : ТОВ «Агентство» Україна», 2018. 84 с.

58. Пономарьов С. Ю., Федорович І. Ю. Запобігання та протидія дискримінації в Україні : посібник для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування. Київ : Міжнародна організація з міграції, Представництво в Україні, 2014. 74 с. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom_booklette-06_1kolonka_screen.pdf.

59. Про громадські об'єднання : Закон України від 28.04.2020 (ред.) №.4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст.1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.

60. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст.90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19/print1446542150663211#Text>.

61. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 30.05.2014 № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст.412.

62. Про Концепцію державної етнонаціональної політики України : Проект Закону України від 04.07.2013 № 2560а (Одержаний ВР України). <https://ips.ligazakon.net/document/JG1Z4A0A?an=152>.

63. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України (ред. від 06.12.2020) №. 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст.170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

64. Про національні меншини в Україні : Закон України від 25.06.1992 № 2494-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 36. Ст.529. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>.

65. Рамкова Конвенція про захист національних меншин. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU95K02U.html.

66. Створюючи мости для демократії : підходи до формування умов плюралістичних процесів прийняття рішень на місцевому рівні : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра екон. наук Ю.М. Петрушенко. Київ, 2016. 128 с.

67. Танчер В. Мультикультуралізм як соціокультурний феномен сучасності. *Культурне розмаїття й міжкультурна комунікація* : збірник есе / за заг. ред. В. В. Молодиченко. Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. С. 134-136.

68. Територіальна організація влади в Україні : Статус і повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцев. самоврядування / за заг. ред. А. П. Зайця. Київ : Укр. інформ.-правовий центр, 2003. 529с.

69. Ткаченко Є. В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин : навч. посіб. Київ : Видавництво «ФОП Голембовська О.О.», 2018. 315 с.

70. Ткачук А. Місцеве самоврядування : світовий та український досвід : посібник / А.Ткачук, Р. Агранофф, Т. Браун. 2-ге вид. Київ : Заповіт, 1998. 188 с.

71. Турій О. В. Державна політика у сфері реалізації співпраці громадянського суспільства, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування: правовий та управлінський аспекти. *Аспекти публічного управління*. 2018. № 6-7. С. 38-44.

72. Турій О. В. Правові аспекти взаємодії громадських організацій з органами місцевого самоврядування. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т.6. № 8. С. 15-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2018_6_8_4.

73. Турій О. В. Стан дослідження взаємодії громадських організацій з органами місцевого самоврядування у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі. *Інвестиції : практика та досвід*. 2017. № 17. С. 115-119. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_17_24.

74. Україна – проблема ідентичності : людина, економіка, суспільство. Конференція українських випускників програм наукового стажування у США, м. Львів, 18-23 вересня 2003 р. URL : <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/Identity.pdf>.

75. Управління різноманіттям : посібник з організації тренінгів / Тищенко Ю., Івасів О., Дубіна С.; за заг. ред. Ю. Тищенко. Київ : ФОП Харченко, 2020. 100 с.
76. Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. : В. І. Шинкарук. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України ; Абрис, 2002. 742 с.
77. Фомина О. А. Мелитополь и Брив-ла-Гайард – города-побратимы. *Мелитопольский краеведческий журнал*. 2013. № 2. С. 62-64.
78. Халавка Т. Б. Теоретичні засади визначення моделі міжетнічної взаємодії національних меншин у прикордонних регіонах. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 9.
79. Хрящевська Л. М. Діяльність національно-культурних товариств України в 90-х рр. ХХ ст. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Серія : Історичні науки*. 2013. Вип. 3.35. С. 48-52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmd_u_2013_3.
80. Явір В. А. Етнополітична інтеграція та дезінтеграція у сучасному світі : політико-правовий концепт : монографія. Київ : Логос, 2018. 468 с.
81. Якубова Л. Д. Національні меншини України. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2010. Т. 7 : МЛ - О. С. 331-344.
82. Commentary Of The Working Group On Minorities To The United Nations Declaration On The Rights Of Persons Belonging To National Or Ethnic, Religious And Linguistic Minorities. Commission on Human Rights. Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights. Fifty-seventh session. Working Group on Minorities. Eleventh session 30 May-3 June 2005. URL: <https://undocs.org/en/E/CN.4/Sub.2/AC.5/2005/2>.
83. Rabinowitz D., Monterescu D. Reconfiguring the 'Mixed Town': Urban Transformations of EthnoNational Relations in Palestine and Israel. *International Journal of Middle East Studies*. 2008. Vol. 40. Issue 02. P. 195–226. <https://doi.org/10.1017/S0020743808080513>.

84. Strategy on innovation and good governance at local level. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09-000016805d47c5.

85. Vacher H. Present Trends in Ethno-National Relations and the Crisis of the Nation State in South Asia. Politisk Tegnsætning. European Studies / Pinkert E-U, editor. Aalborg Universitetsforlag. 1991. P. 133–148.

ДОДАТКИ

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Фоміна Ольга Олександрівна, студентка 2 курсу магістратури, форми навчання заочної, факультету соціології та управління, спеціальність «публічне управління та адміністрування», адреса електронної пошти olgafomina20111@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Оптимізація розвитку взаємодії органів місцевого самоврядування з національно-культурними спільнотами у регіоні» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Фоміна О.О.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Маліновська О.С.